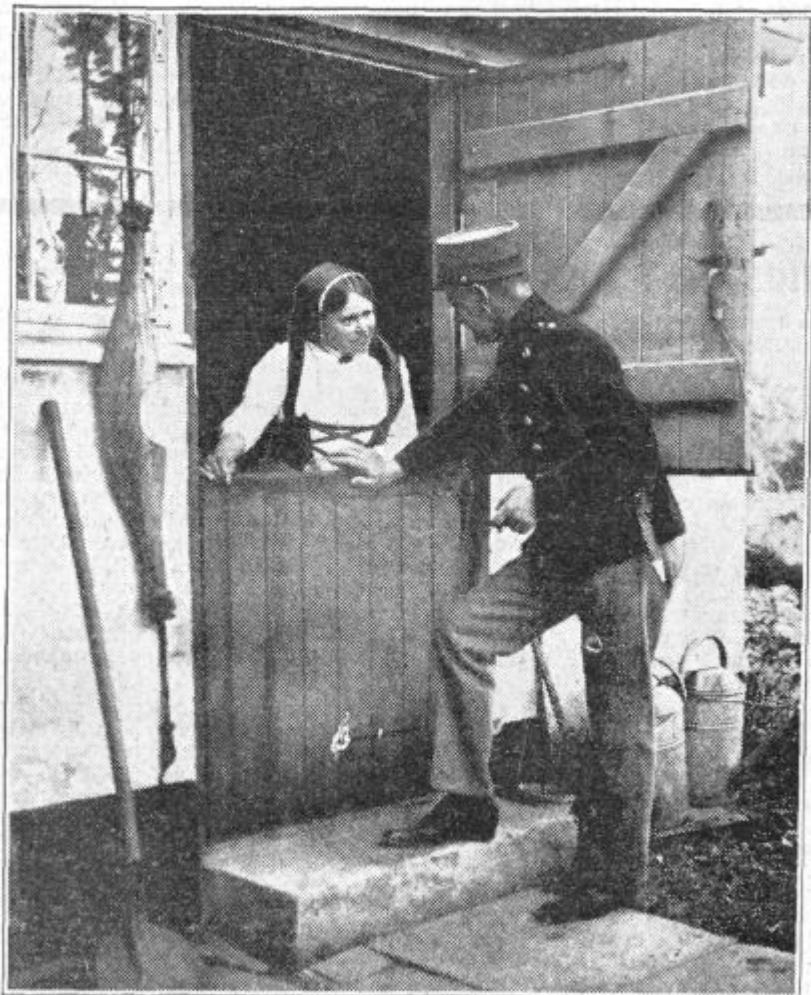

ŽIVLJENJE IN SVET

Dansko kmečko dekle in vojak

23. avgusta

Knjiža 10.

8
19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Ilustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČEŠKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. — AVSTRILIJA, mesečno 1 šiling. — Amerika in ostalo inozemstvo letno 1 1/2 dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA št. 8: Dr. Bayard Long: Solnčne kopeli. — Ilja Ehrenburg: 3.362.900. — Razvoj letalstva v sliki in besedi (nadaljevanje). — V kraljestvu najnižjih temperatur. — V haremu živalskega paše. — Od melodije do gramofonske plošče. — O najstarejši grški zgodovini. — Slike iz življenja in sveta. — Henri Picard: Skriti demant. — V. Pelka: Slike iz Kavkaza. — Od ognjenega signala do brezžične telegrafije. — Talismani. — Campbellova mladost. — Vsakih 18 let enkrat dež. — Ako še ne veš. — Karikature. — Tedenski jedilni list. — Znanost o sportu. — Davnina o sodobnosti. — Humor v slikah.

Znanost o sportu

Beseda trening se dan današnji tako pogosto rabi, da menda nikdo več ne misli, kaj je nje pravi pomen. Največkrat jo slišimo v zvezi s sportom, čeprav je domača tudi še v mnogih drugih panogah moderne življenja.

V bistvu pomeni trening vajo, in sicer določeno, dobro preiščeno in proti nekega konkretnemu cilju usmerjeno vajo, ki se ne vrši le tedaj, kadar je potreba, marveč redno in zdržema. Jasno je, da trening, kakor ga razumemo v tem smislu, ni nujno omejen zgolj na telesno udejstvovanje, marveč prav tako lahko velja za duševno deo. V obeh primerih skuša človek doseči v kar moč kratkem času kar največji uspeh in učinek.

Da se z redno in smotreno vajo s časom poveča učinek, o tem nihče ne dvomi. Toda znanosti ne zadošča ta suha ugotovitev, marveč skuša preko tega še dognati, katere spremembe v organizmu so vzrok uspeha. Ker pa zasledovanje teh pojavov pri duševnem delu za sedaj ni mogoče, je umljivo, da se je znanost posvetila predvsem telesnim funkcijam, v prvi vrsti proüčevanju sportnega treninga, od česar si obeta dalekosežnih dognanj.

Sprva so mislili, da izvira večja telesna moč in spretnost od povečanja mišic. Ljudje še vedno vidijo v mišičnih kolosih ljudi, od katerih je pričakovati izrednih sportnih uspehov. Ni čuda, če je potem tem večje presenečenje, če se za olimpskega zmagovalce povzpe kak mršav možic. In baš pri bolj suhih ljudeh dostikrat opažamo, da jim celo po dolgem treningu mišice ne postanejo prav nič obilnejše.

Iz tega se vidi, da morajo biti pojavi, od katerih je odvisen uspeh treninga, čisto drugačni. Seveda pa je nemogoče zanikati, da bi ne nastale pri treningu tudi neke anatomske spremembe. Rentgenološke preiskave so pokazale, da je sportnikovo srce v splošnem znatno večje kakor navadno. Dalje se je pokazalo, da se tudi vsebina pljuč pri treningu močno poveča. Statistika, ki so jo več let sestavljali na neki visoki šoli za telovadbo, kaže naslednji razvoj: O prihodu študenta na zavod znaša vsebina pljuč povprečno 4.4 litra, v enem letu se zveča na 4.52 litra, v treh letih pa na 4.8 litra, medtem ko znaša povprečna vsebina pljuč normalnih, zdravih ljudi 3.5 litra.

Razen tega so posvetili veliko pozornost tudi spremembam raznih fizioloških pojavov. V tem pogledu je zlasti važna prežkušnja krvi, ker se dajo iz nje sestave dostikrat razlagati posamezne telesne funkcije. Krvne preiskave so pokazale, da postane zaradi treninga kri bogatejša s hemoglobinom, to se pravi s tisto snovjo, ki je neobhodno potrebna za deo, ker veže kisik in ga razvaja po telesu. Sestava krvi se tako spremeni, da lahko sprejme več kisika in tako vzposabljamó organizem za napornejše delo. Razen tega se organizem tudi tako prilagodi, da sprejeti kisik temeljitejše izkorišča.

Postopki, s katerimi se da zasledovati »prebava« zrak pri telesnem delu, so že precej stari in se do današnjih časov niso bistveno spremenili. Množina potrebnega

Nadaljevanje na predzadnji strani.

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 8

LJUBLJANA, 23. AVGUSTA 1931

KNJIGA 10.

Fjodor Šaljapin,
slavni ruski basist

Jose Mojica,
mladi španski tenorist

Kap. Costes in Amy Johnson

Oko morale v kopališču

Dr. Bayard Long

Solnčne kopeli

Zdravilno moč solнца so poznali že stari narodi — Solnčni žarki in čistost zraka — Vpliv solнца na naše telo

Kar splošno je že mnenje, da je šele naša doba odkrila velike zdravilne vrednote, ki jih nudi solnčna svetloba golemu telesu, vendar pa se še ni kmalu tako uresničil izrek modrega rabina Ben Akibe: »Nič ni novega pod solncem« kakor prav pri uporabi solnčnih žarkov za zdravljenje. Nesporno dejstvo je namreč, da so poznali že narodi starega veka zdravilni vpliv solnčnih žarkov in so se posluževali že davno pred Kristom tega načina v zdravljenju.

Domalega vsi narodi starega veka so poznali zdravilni vpliv solnčnih žarkov. Nekaj so nam o tem zapisali učitelji in modrijani tistih dob pred Kristom, nekaj dokazov pa so nam prinesla izkopavanja starin. Grki so uporabljali solnčne kopeli tako, da so ležali goli na ravnih strehah in terasah. Izkopavanja v Epidauru so odkrila poleg svetišča posvečenega bogu zdravilstva Eskulapu, dolgo galerijo, ki je vezala poleg zgrajene bolniške sobe. V razkritih Pompejih vidimo, da je bilo solnčno kopališče imenovano solarij zgrajeno pri vsaki hiši.

Ko je zagospodovalo rimskemu svetu krščanstvo in razrušilo paganska svetišča, so propadle tudi te higienske naprave in šele 18. stoletje je prineslo solncu zopet njegovo slavo. Od tedaj se je zelo poglobilo spoznanje o zdravilni moči solнца.

Iz neokretnih padarskih rok je prešlo solnčno obsevanje v večše zdravniške roke. Danes ga pa uporablja veda kakor kako drugo zdravilo, saj pa tudi vpliva skoraj tako na bolnika kakor druga preizkušena zdravila.

Popolnoma samo ob sebi umevno je, da je šlo sporedno s spoznanjem tudi poljudno poučevanje o vrednosti zdravilne moči solnčnih žarkov. Znano je, da stalno narašča število navdušenih častilcev solnčnih kopeli v prosti naravi in tudi ultravioleto obsevanje se čimdalje bolj uveljavlja. Še častilci solнца starih dob niso obhajali svojih obredov pobožneje kakor ti zagovorniki novega zdravljenja. Velika večina ima od solnčenja le koristi. Kakor pa

povsod drugod tudi tukaj škodujejo pretiravanja, ki so zahtevala celo smrtno žrtve. Opekline od solнца so bile prej prav redna prikazen le v poletju in vsak teden je prinesel celo kopo opečencev, ki so se prepogosto ali predolgo solnčili. Danes pa opažamo vse leto slične pojave, ki prihajajo od tega, da uporabljajo bolniki umetno višinsko solnce, ki proizvaja ultravioleto žarke, tudi brez zdravniškega nadzora.

Posledice so iste pri naravnem solnčenju ali pa pri umetnem višinskem solncu, le s to razliko, da je pri naravnem solnčenju prizadeta ploskev večja. Zdravniki so bili zato prisiljeni izdati svarila pred pretiravanjem uporabe solnčenja.

Vsak človek ima neko določeno občutljivost za solnčne opekline, ki je odvisna povsem od barve, debeline in tolišče kože posameznika. Narava je položila v globlji del kožne povrhnjice tak sloj celic, ki vsebuje neko barvilo. Prav te celice so glavno branilo pred solnčnimi opekljami. Temnopoltni imajo več tega barvila kakor svetlokožci, ti pa več kakor rdečelasci. Vendar lahko opazujemo, da se ravna občutljivost za solnčni palež prav po teh stopnjah. Z drugimi besedami: Čim temnejši je kdo, tem manj je občutljiv za solnčne žarke.

Dvoje je tu skrajnih mej: na eni strani afriški črnci, na drugi albin. Zamorec ima debelo kožo, ki vsebuje zelo mnogo kožnega barvila, kar je nemara posledica stoletnega življenja na hudem solncu. Albini so pa taki ljudje, ki že od narave nimajo prav nikakega barvila ne v koži, ne v lasih in tudi v očeh ne. Zato so silno občutljivi za solnčno svetlobo in se je morajo vedno čuvati.

Tudi debelost kože je kaj različna pri raznih ljudeh. Temnopoltni imajo navadno debelejšo, pri svetlokožcih in rdečelascih pa je vedno tanjša in so njeni nosilci zato občutljivejši za solnčni palež. To splošno stopnjevanje se zлага tudi z mastnostjo kože. Kožna mast ima namreč dvojni namen, da namreč napravlja kožo mehko in vlažno, in da jo čuva pred solnčnimi žarki, prahom in umazanijo.

Solnčni palež nastopi tedaj, če izpostavimo kožo neposrednemu solnčnemu obsevanju. Odziv (reakcija) kože je pri tem popolnoma odvisen od vročine žarkov svetlobne mavrice. Del solnčne mavrice sestavljajo namreč tudi nevidni ultravioletni žarki, tako zvani aktiniji. Obseg solnčnih žarkov na teh aktinijih je pa odvisen od več okolnosti. Najprej od letnega časa. Poleti je sonce bližje zemlji kakor pozimi, zato se tudi naša koža pobarva poleti in ne pozimi. Poleg tega je važna okolnost, v kakšni višini smo. Ultravioleto žarke kaj lahko zadržita prah in zračna vlažnost, zato sprejemamo v višavah, kjer je zrak čist, mnogo več teh žarkov kakor v nižini, kjer je več prahu in zračne vlage. Tudi okolica, v kateri živimo, je velike važnosti, ker služi kot reflektor ali žarkomet. Zato ob morju hitreje zarjavimo kakor na travniku. Tudi dnevni čas igra veliko vlogo. Čim bolj se dviga sonce na nebu, tem bolj se večja moč aktinijev in potem spet pojema. Najopasnejši dnevni čas za solnčenje je od 11. dopoldne do 3. popoldne.

Koža vsrkava ultravioleto žarke. Če izpostavimo telo čez mero solnčnim žarkom, nastopi srbež in vnetica kože. Najenostavnejši primer je pordečenje kože, ki nastopi kakih šest ur po solnčenju. To pordečenje pa izgine že čez dva, tri dni. Če se solnčimo pa dalj časa nepretrgoma, nastopi hudo vnetje kože, ki ga spremlja hudo razgretje in otečenje tistih kožnih delov, ki smo jih izpostavili solncu in je združeno z neprijetnim občutjem. Pri zelo občutljivih osebah nastanejo celo mehurji. Poznani so primeri, ko je bila vsa obsolnčena koža ena sama mehurjasta oteklina. V takih primerih je dotičnik resnično bolan in se mora zdraviti. Muči ga huda vročica, pogostoma se pojavijo znaki zastrupljenja, ki nastane zaradi razkroja vnete kože. Te razkrojne snovi pridejo namreč v kri in od tod v ledvice, ki so motene v svojem delovanju in tudi srcu škodujejo.

Da se izognemo tem posledicam, je priporočljivo postopoma se solnčiti, to se pravi, od kraja ne uživati solnčenja nad četrt do pol ure in ga šele pozneje raztegniti. Žal pa mnogim nedostaja časa, da bi se držali teh pravil, temveč so prisiljeni jemati zdravilo solnčnih žarkov v večjih dozah. Tem bi svetoval tole:

Priporočljivo je dva ali trikratno poskusno solnčenje. Po tem bomo videli, kako daleč smemo iti. Zagotavljam vsakega, da bo dovolj ogorel, če se solnči le tako dolgo, da začne koža malce peči. Posebno svetlokožci bodo imeli kmalu dovolj. Vedno pa moramo zaščititi kožo z lahko prevleko, še preden opazimo palež. Kdor ima svetlo tenko kožo, bo storil prav, če se namaže s kako priznano kožno kremo, ki se dobi v lekarnah. Te kreme vsebujejo kemične snovi, ki do neke mere zabranjujejo ultravioletnim žarkom prodiranje v kožo. Pa tudi znani ameriški rumeni lanolin je prav dober za to. Sloj masti bo na zagorelem telesu vedno varoval kožo pred kakim hudim solnčnim paležem.

30 letnica smrti polarnega raziskovalca Nordenskjölda

12. avgusta 1901 je umrl znani švedski polarni raziskovalec Adolf Erik Nordenskjöld, ki je obiskal 1876 zapadno obalo Groenlanda, 1879 pa sibirsko obrežje. S svojih ekspedicij je prinesel za tedanji čas dragoceno znanstveno gradivo o polarnih pokrajinah.

Hja Ehrenburg

3,362.900

Do ljudskem štetju 1925 je imela Danska 3,434.555 prebivalcev in 3,362.900 prašičev. Ker se prašiči hitreje množe od ljudi, bo sta prišla danes na vsakega Danca po dva prašiča. Zelo lepe so stare kodanjske palače, to moram reči, vendar sem tu spoznal nov patos — patos prašičev.

Njegove dolžnosti so nad vse preproste: v času, ki ga je določil človek, mora oploditi toliko in toliko svinj. Posestnik odloča sam, katere svinje so vredne materske radosti.

Ubožnejši kmetje si plemenskega merjasca izposojajo. Cena je trdna: 5 kron za vsako sejo. To je čisto dostojna cena

Zadružna klavnica na Danskem

Fordove tovarne so postale že običajna zadeva našega časa. Vsakdo razume, kako se britve in hiše proizvajajo v serijah. Vendar še nismo spravili »tekočega traku« v zvezo z biologijo. Če smo govorili o prašičih, smo jih videli samo kot idilo, čeprav umazano in tolsto. Danska prašičjereja pa je ultramoderna industrija. Tu proizvajajo prašiče kakor v Detroitu avtomobile.

Imoviti farmarji imajo svoje lastne plemenske merjasce. To je privilegirana kasta, ki ni namenjena odebelenju in ki ji ne preti prezgodnja smrt. Po svojih dobrih telesnih oblikah in neodvisnosti spominjajo na divje merjasce. Plemenski merjasec lahko doseže starost 15 let.

— učitelj filozofije tudi ne prejme več. Pravi merjasec redi celo družino. Neki kmet mi je ganjeno pripovedoval, kako mu je sin daroval majhnega pujska. Sprva ni vedel prav ceniti sinovske občutke: pujsku je bilo šele tri tedne. A ta pujssek se je potem izkazal za izvrstnega yorkshirca in je postal ustanovitelj cele dinastije, ideal vseh svinj in kmetovalcev v okolici. Vse povprašuje po njem, donaša kronice, ne jè zastonj.

Življenje svinje je točno določeno in jasno. Najprvo sama redi mladi zarod. Potem hranijo pujske s posnetim mlekom in mešano krmo. Tehtajo jih kakor otroke. Ko doseže pujs težo 90 kg, ga žigosajo in odpravijo v zadružno klav-

nico. Lahko bi živel 15 ali 20 let kakor plemenski merjasec, a namenjenih mu je samo sedem mesecev: kajti zadruga ne sprejme za izvoz živali, ki je presegla določeno težo. Takšna žival ne velja nič, en sam dan lahko vse pokvari in kmetje zato zelo pazijo, da ne zamudijo pravega časa.

Po zadnji statistiki tvori svinjska mast 28 odstotkov danskega izvoza. Ni čudo, da je vse življenje v deželi prepojeno ž njo. Sicer pa je tu za nežne duše in občutljive želodce razen masti tudi maslo.

volj tolščice. Danski zdravniki imajo precej težko življenje, živinozdravniki pa narobe zelo lepo. Med njimi so kapacitete, ki dobivajo zavidanja vredne honorarje za svoje obiske.

Zgodaj zjutraj privozi do kmetije mlekarniški avto. Zbira vedra mleka. Čez nekoliko ur pripelje posneto mleko za prašiče in majhno knjigo, v kateri je zabeležena množina sprejetega mleka. Kmečke mlekarnice so izvrstno opremljene: električni hladilniki, ameriški stroji, snaga kakor v bolnišnici in hitrost Forda.

Danski ljudski ples v narodnih nošah

Krave zavzemajo takoj naslednje mesto za prašiči. Namestu borznih tečajev odločajo cene masti in masla o življenju v deželi. Časniki so jih polni. Radio poroča o njih. Pred kratkim je veljala mast 137 oerov, sedaj velja 152 oerov. Iz te male razlike je razumeti porast kmečkih prihrankov kakor tudi proslavljeno eleganco Kodanja.

Vsak kmet ima deset ali petnajst krav. Poleg tega ima na svoji pisalni mizi debel zvezek z lepimi platnicami. Vanj zapisuje vse znamenite dogodke iz življenja posamezne krave: čas spočetja, kdaj in kako je vrgla, kdaj so ji odvzeli teleta. Tu so navedene tudi množine in sestavine krme. Zabeležena so resna obolenja kakor majhna neugodja v zdravstvenem oziru. Tedensko enkrat pride zadrugi inspektor h kmetu, prelista knjigo in analizira mleko: da-li vsebuje do-

Danska prodaja inozemstvu izborno maslo, sama ga pa ne je. Pravi, da ji je predrago in da je tudi margarina zadovoljiva. Kajti ne smemo pozabiti, da je Danska kmečka dežela. Če bi kdo kmetu plačal za njegov dih, bi gotovo že davno nehal dihati.

Od daleč so videti danska kmečka posestva ganljivo domačna: bele hišice med košatimi drevesi, vse tako preprosto in otroško. Tujec se spomni na Andersenove pravljice. Če pa pogledaš natančneje, opaziš namestu idile tovarno: prašiče na tehtnici, hleve, traktorje. Stroji opravljajo vse: žanjejo, vežejo snope, sortirajo žito. Celo najskrivnejši procesi, klitje, posevka in pot merjaščevega semena, se izkažejo kot deli tekočega traku. Pred tako zvano naravo se je treba posloviti. Razliko med kmečkim delom in mestnim delom vidijo samo še filozofi

notorično nazadnjaških dežel, ki si še niso omislile ameriških strojev. Kajti proizvodnja žita, masla ali masti se v ničemer ne razločuje od izdelovanja polnilnih peres.

Danski kmetje žive dosti bolj udobno in v večjem soglasju s svojim časom nego pariška buržoazija. V njih hišah nista samo radio in telefon, temveč tudi centralna kurjava, kopalne bane in celo električni sesalci za prah. Na stenah opaziš staro kmečko šaro: porcelanske čaše, pisane izdelke ljudske umetnosti, idilčne slike iz podeželskega življenja. Današnji kmet to kupuje in se naslaja z navno fantazijo svojih prednikov kakor pravi snob. On sam pa ne sanjari.

Vsa Danska je vas. Razen Kodanja in velikih mest. Med žitnimi in zelenjadnimi polji ležijo daleč vsaksebi kmečka posestva. In vendar se je človek tu odtujil naravi in jo pričinja občudovati kakor meščan.

Kmetice se oblačijo po mestni noši. Ne pazijo samo na težo prašičev, temveč tudi na mondenski ton. Kmečke hčere igrajo na klavir fokstrote. Tujca postrežejo gospodinje s kavo in celo s portskim vinom. S ponosom mu pokažejo najprvo prašiče, potem slike na stenah in na zadnje svoje lastno delo — omare, polne vdelanega sadja in marinad. Konservne čaše so pri-

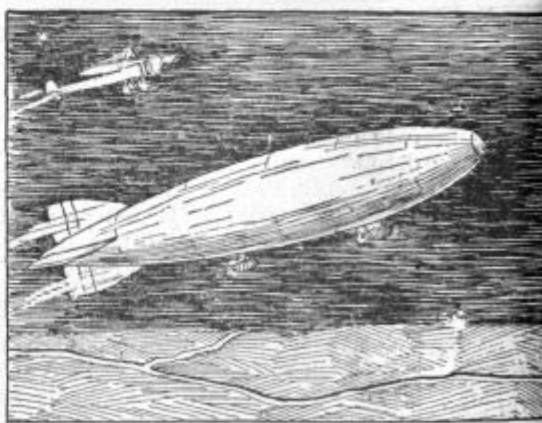
vlačnejše od slik! Bogati kmetje imajo razen navadne kuhinje še eno, ki je opremljena specialno za izdelovanje raznih konzerv. Vdolanega sadja je cel obred. Na Danskem obstoji »visoka šola za gospodinjska dela«. Najimenoitnejši kmetje pošiljajo tja svoje hčere na šesttedenske tečaje. Diploma te šole pomeni vabljivo doto.

Cerkvá je malo in malo jih posečajo. Danski kmetje žive previdno in vedo pretehtati, čemu je dobra kakšna reč. Žive svetlo in brez duše. Ko so odložili praznoverje, so odložili tudi vsako vero in patos. Svet jim je pred vsem jasen kakor cene masti. Namestu katekizma se uče skrbno aritmetike.

Vsepovsod seveda krompir, celo v zemlji, ki je oplemenitena z izvrstnim gnojem. Prastare poteze kmečkega življenja se ne dajo odpraviti niti s slikami niti s kopalnicami. Kakor vsi kmetje tega sveta, so tudi kmetje Seelanda in Jütlanda nezaupni in dobičkaželjni. Eden med njimi mi je pripovedoval, da je pozimi, ko je bilo manj dela, prebral »Vojno in mir«: »Zanimiva knjiga!...« Čez minuto je vprašal: »Koliko so neki plačali temu Tolstemu za to knjigo?«

Če odgovorim: »Mnogo,« ne bo verjel — kdo bi plačal mnogo za brezdelno razvedrilo? Če imenujem kakšno številko,

RAZVOJ LETALSTVA

V začetku svetovne vojne so Nemci uporabljali Zeppeline za uničevalne bombne polete na ozemlje zaveznikov. Napravili so veliko škodo. Zeppeline so rabili tudi v prevozne namene. Zlasti zrakoplov LZ—37 se je udeležil mnogih zračnih napadov.

V jutranjem somraku dne 7. junija 1915 je mornariški letalski podporočnik R. A. J. Warneford letel na Moraneovem enoploščniku ob belgijski obali. Zda jci pa zagleda nemškega Zeppelina LZ—37, ki je križaril v višini 6000 čevljev. Zrakoplov se je vračal z bombnega poleta na Anglijo

bo takoj pretehtal, kaj je bolje — pisati knjige ali rediti prašiče...

Tudi skopi so ti kmetje kakor vsi kmetje. Pisateljica Karin Michaelis živi na majhnem otoku. Kmetje v okolici vedo, da je »znamenita ženska«. Častijo jo, vabijo jo, strežejo ji s kavo, vprašujejo jo celo za nasvete v družinskih zadevah. Pred kakšnimi desetimi leti se je obrnila Michaelisova na svoje presite sosedes s prošnjo, da bi darovali nekaj za stradajoče nemške otroke. Kmetje so bili ganjeni in so vzdihovali — nihče ni dal niti krone.

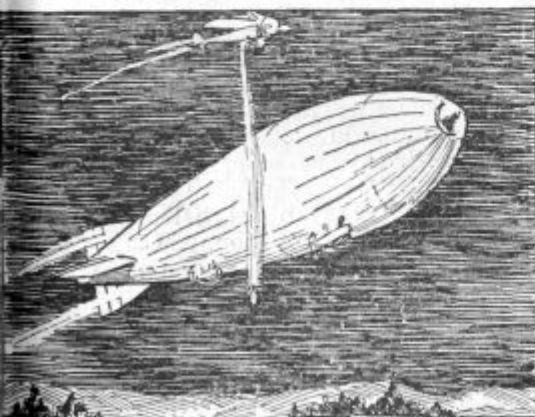
Danski kmet dela fanatično od mladih nog do smrti, dela veliko več nego njegovi hlapci; poleti se ravna njegov delavnik po solncu, solncu se pa tu ne mudi zaiti. Dela z vdanostjo in res ne bi vedel, kaj naj počne z lenarenjem. Čita Tolstega zato, ker je zima čas odmora — iz dolgočasja. Samo ob sebi umevno, da se na Tolstega požvižga. Nekje so se začeli ljudje bojevati. O tem je čital v časnikih. Poleg brzobjavk iz inozemstva so stale cene masti. Požvižgal se je na vojno.

Svojo državljansko dolžnost izpolnjuje redno, jasneje povedano: na poti do mlekarne stopi v hišo, v kateri je volilna žara, in vrže glasovnico vanjo. Pri tem mu ni treba misliti: volil je za svojo stranko. To je seveda kmečka stranka,

ki jo skrbijo bolj cene masti nego svetovna politika. Ne presenetiti ga niti ruska revolucija niti Lindbergh niti nebotičniki na filmskem platnu. Saj ve vendar vse in se požvižga na vse, razen na svoje Sisiſovo garanje.

V neki kmetški hiši sem videl zabavno slikarjijo. Gospodar se ni zadovoljil s pokrajinami, naročil je od slikarja freske, ki naj bi predstavljale njegovo življenjsko pot. On sam je točno določil vsebino vsake slike: najprvo malo hišico svojega očeta na jütlanskem severu; potem svojo prvo lastno hišo, seveda s prašiči; potem hišo svoje žene — doto — vedno več prašičev; končno krasno, dvonadstropno farmo, okoli nje idilična drevesa, pod njimi črede prašičev. Osebe na nobeni sliki nobene. Bile bi odveč. Saj ni ta kmet počenjal vendar nič drugega, nego da je redil prašiče in kupoval zemljišča. Tu imamo njegovo življenje in tudi tragično apoteozo tega življenja: sivolasega kmeta, freske na stenah, portsko vino za goste, smrt pred hišo, a stotine prašičev — počakajte, tista svinja tam bo pravkar vrgla mladiče, starec mora še pred smrtjo v svinjak, da bi po neumnosti ne pomečkala mladiča. Saj bo vsak pujsek v sedmih mesecih standardno prase, s tem pa se ni šaliti, to velja 103 krone...

V SLIKI IN BESEDI

Warneforda je prešinila drzna mišl. Nikoli še ni bil nihče uničil kakega Zeppelina v zraku. Zato bi ne bi poizkusil vreči bombe na tega sovražnika? Warnefordu se je posrečilo spraviti svoje letalo v takšno višino, da je bila velikanska zračna ladja pod njim. Dobro je pomeril in vrgel bombo. A prva je zgrešila cilj za nekaj palcev.

Nato je vrgel še pet bomb. Nastala je strašna eksplozija. Iz zrakoplova je buhnil plamen in požar. Posni Zeppelin je blizu Ganda strmoglavil na tla. Samo en mož njegove posadke je ostal živ. Sila eksplozije je prevrnila Warnefordovo letalo in ga najbrž tudi trenutno oslepila.

V kraljestvu najnižjih temperatur

Iu ne bo beseda o znanih nizkih temperaturah, kakršnih ne pomnijo niti najstarejši ljudje, marveč o onih nizkih in najnižjih temperaturah, ki leže onkraj prirodnega mraza in, ki jih je pričarala na zemljo šele moderna tehnika s svojimi stroji in aparati. Čeprav smatramo, da se začenja mráz že pri zmrzovališču vode, je vendar njega pravo kraljestvo mnogo nižje, sedež pa pri tako zvani absolutni ničli temperature, ki je po našem običajnem merilu pri 273 stopnjah C pod ničlo. Zanimivo je pogledati, kako globoko je že prodrla moderna tehnika proti središču absolutnega mraza in kakšni so vidiki, da doseže absolutno ničlo temperature.

Od tališča ledu pa do zmrzovališča vodika, ki je pri 218 stopnjah mraza, se dado doseči vse poljubne temperature s tako zvanim kaskadnim postopkom, ki ima veliko vlogo pri utekočinjavanju vsakovrstnih plinov v tehnične namene. Možnost utekočinjavanja plinov zavisi predvsem od dveh činiteljev: od kritične temperature in kritičnega pritiska. Pod kritično temperaturo razumemo ono temperaturo, do katere se mora ohladiti plin, da se lahko z naknadnim zvečanjem pritiska vobče utekočini. Pritisk, ki je potreben, da se plin pri tej temperaturi spremeni v tekočino, je kritični pritisk. Ako potem nad utekočinjenim plinom naglo umaknemo pritisk tako, da se iznad njega posrkajo pare, začne tekoči plin vreti in temperatura pade še nižje. Na teh fizikalnih dejstvih je Francoz Pictet l. 1877. osnoval svoj znameniti kaskadni postopek, ki je dobil ime od postopnega prodiranja k vedno nižjim temperaturam. V glavnem temelji ves postopek na tem, da je vedno mogoče najti neki plin, čigar kritična temperatura je višja od temperature nekega drugega plina, ki smo ga po kaskadnem postopku že utekočinili. Seveda pa okoliščina, da se vedno najde neki plin potrebnih lastnosti, ni nikaka prirodna nujnost, marveč zgolj naključje, kolikor lahko sodimo po današnjem stanju znanosti o plinih

in njih lastnostih. Do temperatur, ki so potrebne za utekočinjenje zraka odobno dušika, nam nudi priroda kar več kaskadnih kombinacij.

Temperature od 0 do —227 stopenj C lahko dosežemo, če izparivamo naslednje tekočine in pline: od 0 do —24 stopenj C etilov klorid, od —24 do —90 metilov klorid, od —90 do —102 dušikov oksid, od —104 do —160 etilen, od —161 do —180 metan, od —180 do —217 kisik.

Od strjevališča kisika (pri —218 stopnjah) pa do temperature tekočega vodika pa zmanjka pripravne tekočinske kopeli, s katero bi se dala nadaljevati kaskada. Enaka vrzel, ki se ne da zamašiti, je tudi med strjevališčem vodika (pri —259 stopnjah) in kritično temperaturo helija (—268 stopenj). Zaradi tega se morajo vsi plini, katerih kritična temperatura je še nižja, n. pr. neon, vodik in helij, utekočinjevati na povsem drug način, in sicer z izkoriščanjem tako zvanega notranjega dela, ki ga morajo opravljati plini pri raztezanju. Ta postopek, ki temelji na tako imenovanem Joule-Thomsonovem efektu, je jako zapletene narave, vendar pa omogoča doseči najnižje temperature.

Kamerlingh Onnes na mrazotvornem laboratoriju univerze v Leidenu je uspelo doseči z izparivanjem tekočega helija pri znižanem pritisku doslej najnižjo temperaturo, ki je bila kdaj umetno napravljena, dasi še ni prodrlo do strjevališča tekočega helija. Temperaturo vrelega helija so pri tistem poskusu ocenili na —272.1 stopnje C.

Glavni instrument za merjenje tako nizkih temperatur je s helijem napolnjen plinski termometer stalne prostornine, ki se da uporabljati za merjenje do —260 stopenj. V znanstvene namene se pa pri tako nizkih temperaturah uporablja še drug termometer, ki kaže temperaturo na podlagi sprememb električnega upora, ki jih utрпи platinska žica v mrazu. Ta »mrazomer« se da prav dobro uporabljati do —258 stopenj Celzija. Kamerlingh je ocenil temperaturo vrelega helija z nekate-

rimi dodatnimi, pomožnimi instrumenti.

Če si prav predočimo gornje uspehe, ki so se le s težavo dosegli po odstranitvi mnogoštevilnih ovir tehničnega značaja, se nam vsili vprašanje, ali bo sploh kdaj mogoče doseči absolutno ničlo temperature? Predlagali so se v ta namen že vsakovrstni postopki. V bistvu gre za to, ali se da doseči, da bi neka snov opravljala delo v kakršnikoli obliki, dokler se ne bi ohladila do absolutne ničle. V literaturi se je že ponovno sprožila misel, da bi nemara mogli v ta namen izkoristiti toplotno-električni efekt. Toda najnovejša raziskavanja so pokazala, da ta pot ne vodi k cilju, ker postanejo vse snovi v bližini najnižje temperature glede svojih lastnosti popolnoma nezavisne od temperature. Še nižja temperatura kakor jo je dosegel Kamerlingh Onnes, se da doseči samo na dva načina: Ali je treba še bolj znižati pritisk nad vrelim helijem, kakor pri Kamerlinghovem poskusu, ali pa se mora namestu na-

vadnega vodika uporabljati disociirani vodik, ki veže pri vrenju več toplote kakor navadni. Vprašanje je seve, če se da disociirani vodik vobče utekočiniti. Toda tudi na ta način bi ne prodri do absolutne ničle, zakaj že Nernst je na podlagi termodinamičnih razmotrivanj prišel do zaključka, da s postopki, ki potekajo v končnih dimenzijah, ni mogoče nobene snovi ohladiti do absolutne ničle.

Iz vsega navedenega se vidi, da se je Kamerlingh Onnes že jako približal oni najnižji temperaturi, ki je vobče dosegljiva z našimi sredstvi. Nadaljnji poskusi, ki bodo šli v tej smeri, bodo vsekako zadeli na ogromne, morda nepremagljive ovire.

Največja šola na svetu

Pogled na šolsko mesto Berlin — Lichtenberg, ki zavzema ogromen kompleks šolskih zavodov,

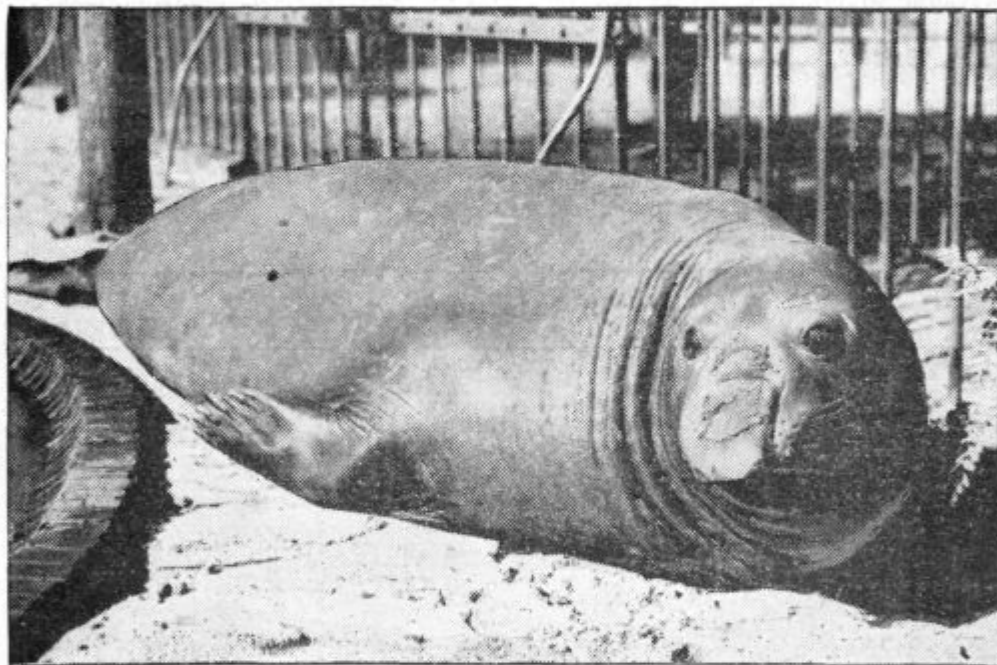
V haremu živalskega paše

Znani raziskovalec in zdravnik dr. L. Kohl-Larsen je ondan objavil nov potopis »An den Toren der Antarktis«, kjer nas vodi v Južno Georgijo. Delo se čita kot pustolovski roman. Evo kratkega primera.

Za svojega bivanja v Premogovem zalivu smo največkrat krenili v ležišče morskih slonov in dospeli tja, naj je sneg šel še tako na gosto in zapiral vsak razgled. To žival smo hoteli opazovati

lje za dalje časa nastanil na eni od najviharnejših obal na zemlji.

Ob otožnem dnevu 7. vinotoka, ko so oblaki viseli zlasti globoko in brezupno ob gorskih stenah, smo prvič nalleteli v Undinskem zatoku na ojačeno življenje. Preplašeno, s težkim tesnobnim pogledom — nehote si se spomnil biblijske besede o stokanju stvarstva — se je zdrznilo kakih dvanajst samice iz svojega pokoja, ko so trije moški plapolajočih plaščev korakali po strmih

Morski slon v berlinskem zoološkem vrtu. Težak je 35 stotov in požre na dan dva stota rib

celo leto in slednjo razvojno stopnjo naj bi ujeli na film. Sicer poročajo o morskem slonu vsi potopisi z južnega ledenega morja to ali ono, v povestih kitolovcev in tulenlovcev* kroži marsikaj čudeznega, toda nobeden ni žrtvoval mesecev ali še več, da bi zbral vse njegove šege in običaje. Prvi pogoj za umevanje slonove biologije je bil ta, da si se brez bojzani in nejevo-

* Po nasvetu B. Vdoviča rabim túlen - tuléna kakor jélen - jeléna, medtem ko piše Pleteršnik po rusko: tjulenj - tjulenja. V kaki zvezi je ta izraz za morskega psa z latinskim phoca vitulina? Op. prel.

stolbi, ki jo je stvorilo morje in njegov izmet 20 metrov od sedanje vodne višine. Neposredno pod to stopnico je ležala naselbina.

Najprej smo uzrli temnopoltega mladiča, čigar nedavni pokôt se je mogel spoznati po svežem ostanku popkove žile; takoj pa se je naša pažnja obrnila na nenavadno postavno zver, ki se je med jeznim tuljenjem povzpela in ko smo jo mahnili dalje, zaplavala proti nam.

To žival, ki je bila samec, moram podrobneje opisati. Čeprav ni bila

nam ljudem nikoli prijazna, temveč je vselej vzrojila in se vznemirjala, kadar smo ji kalili prekrasno idilo, nam je bila vendar prijateljica. To je bilo enostransko prijateljstvo, ki je ostalo brez odziva, pa naj smo si še toliko prizadevali. Široki, razdraženo trzajoči, malone vselej gibajoči veliki nos, ki se je rilčasto povešal in ki so mu posamezne brazgotine dajale še večji sijaj, nam je razodeval, da gre tu za velikega starca. Obtojen je bil vladar vsemu brlogu, haremu, kjer se je krđelo petdesetih samic zbralo pod njegovim varstvom in ob njegovem poželenju ter se deloma že oslonilo (omladilo). Žival je bila pač preko pet metrov dolga, kar je vsekakor izredna velikost v časih, ko morski lovci vneto vrše svoj posel; tolikšne nismo našli nikjer drugje na otoku.

Široma in zmehnelo ali gobasto je valovela živali slanina na obe strani, tako da se je spodnja stran med ležanjem čudovito razploščila. — V gube bi mu bil lahko človek položil lahti. Podoba je bila, kakor da mu koža le iztežka obsega nakopičeno obilico tolišče. Brez dolgega premisleka smo ga — seveda s človeškega motrišča — nazvali pitanega snedenca. Da, nekoč smo mu zvrgli vzdevek »borzni dragoletnik«, drugič pa mu prismolili še jasnejše ime, ki pa naj si ga čitatelj sam misli, saj mene nič ne mika, da bi se spričkal z nekimi ljudmi.

Ali kako smo ostrmeli, ko je ta tolstak kazal spretnost in urnost, kakršna ni v navadi pri živalih tolike zajetnosti. Smo ga li zares motili v tihi, varni sreči ali pa se sploh vselej razjari, če ovoha človeka — takoj je planil proti nam. Benitz, ki je navkljub meglenu vremenu pričel navdušeno vrteti, je bil tako zatopljen v svojo stvar, hotoč spraviti debelo glavo z razklenjenim žrelom na trak, da je šele v zadnjem trenutku s težavo ušel njegovemu srditemu navalu, in sicer ob prvem poskusu, ko smo se kanili spoprijateljiti z živaljo.

Temu se nikakor ni treba čuditi. Za pojanja ali prskanja so vsi čuti budnejši in razdražlivejši, živnost je povečana, čuječnost živahnejša, nezaupnost jačja, skratka kakor pri človeku, četudi pri nas en sam primer izziva vse te gibljaje.

Pri slonu pa gre za posest 50 slonic. Pa je res hudo udarjen na ženske. Vse hoče imeti, uživati, niti človek ga ne sme motiti v njegovih letnih sanjah. Kaj ve o ljudeh, ki žele prinesli domov le njegovo sliko, odtisk njegove velikolepne glave?

Nemir v brlogu se ta dan ni poleg. In skoraj smo zapazili, da smo bili mi še najmanj krivi, če je vse vrelo. Polegli smo torej za leden balvan, posut s peskom, in gledali, kaj bo še novega med živalmi. Vpričo nas je pravkar slon zagledalo luč Južne Georgije. Neizrekljivo jadikovanje nas je opozorilo na dogodek, ki se je moral pripetiti z neverjetno naglico, ker je že zopet na istem mestu vladal mir in pokoj. Kvečjemu je katera izmed mater zajavkala, ne da bi si bili mi docela v svesti, ali vsaka samica pred pokotnjenjem tarna. Bodi si kakorkoli, mladič je bil tu, in videli smo, da je bil pri tej priči lačen, kajti iskal je in brez zaprek našel materine prsi, ki so mlečnogobcu omogočile prvo slast.

Vsega, kar sedaj poročam, nismo videli dne 7. oktobra, vendar da ne bo oris preveč pretrgan, hočem tu še nekaj navesti, kar smo zaznali v poznejših dneh in tednih.

Mati in slonič ne ostaneta vselej sama. Komaj se je mlade skotilo, se pojavijo ptica, o kateri se bom kasneje še često zmenil, antarktični roparski galeb, s k u a, ki je ne pogrešaš ob nobeni priliki in nikoder na Južni Georgiji, kadar se da kaj ugrabiti.

Kaj pa se da tukaj zasačiti, smo si mislili, ko je skuva nastopila brž po izkottitvi? Pa že je njen ostr, zakrivljeni kljun kljuval po materni postelji mladega slončka in ker se je pridružila še ena ujeta, so iztrebline kaj naglo izginile. Novorojenček ima za svoje mlado življenje eno zapreko manj. Okrogla, okorna placenta, ki jo je naporno vlačil po pesku, je odpravljena in samo ostanek popkovine, ki je prežilav za skuo, še priča o njegovi kratkočnosti, ko se olajšan odplazi.

Drznost ptice roparice v Južni Georgiji se ne da dopovedati. V Undinskem zalivu smo jo mogli vsak dan videti. Ako je bil ondi veleobrat, t. j. mnogo porodov, smo zapazili tudi galeb dominikanca s svetlim, snežnobelim trebuhom, kar nas je osupnilo. Vendar ta se je spravil na delo šele

takrat, če drugi niso mogli obvladati vse tvarine.

Skua pa ni ponižno in v upanju čepela na robu slonovskega ležišča, marveč sredi med samicami, ki so se tu pa tam zdrznile v obrambo, zlasti če

se je ptič le preveč smelo nastanil na koteči samki.

Navzočnost sogoltna skue nam je bila pozneje vedno zanesljiv kažipot. N. K.

Od melodije do gramofonske plošče

Nekako tako kakor trepečejo valovi radia po vesoljnem etru, se trkljajo tudi gramofonske plošče po vsem civiliziranem svetu, raznašajoč glasove in melodije do najbolj oddaljenih koticov sveta in si dan na dan osvajajo milijone in milijone človeških src. Najsi so zgolj iz mrtve, preparirane smole, vendar je v njih nekako vgneten zmagal človeškega duha nad mrtvo materijo. Pomislimo — zvoki iz smole.

Prostora, visok prostor se odpira pred nami, nekaka koncertna dvorana. Tla so pokrita z mehкими preprogami, stene in strop pa na poseben način zavešene z zastori. Izbran orkester, toda nikjer nobenih poslušalcev. Le ondi spređaj, blizu dirigentovega pulta visita v dveh stojalih, na gumijevih stremenih dve majhni, beli marmornati kocki. Dvoje električnih ušes ali mikrofonom, kakor se imenujeta v tehniškem jeziku. Stvar se vidi neverjetna kakor aprilska potegavščina, ker je inscenirana s tako preprostimi sredstvi.

V sosednjem prostoru je že vse bolj komplicirano. Cel laboratorij je tamkaj. Električni aparati, elektronke in ojačevalci. Celo kinematografski aparat ne manjka. Aparatom strežejo inženjerji. Kazalci instrumentov poskočijo, zanihajo nekajkrat sem in tja, potem pa se umirijo. Filmski aparat se jame vrteti, ne meče pa nobenih slik na platno, ki ga sploh ni. Mirno sveti projekcijska luč, čakajoč kaj pride. Vse je pripravljeno. Ob dirigentovem pultu posveti rdeča luč in spet ugasne: orkester zaigra.

In mahoma se začne s silno brzino dogajati čudovite reči. Z jezičkov, strun in open glasbenih instrumentov se prožijo zvoki in hite na zračnih valovih k mikrofonom ter udarjajo tamkaj na tenko, kavčukovo membrano, razpeto čez marmornato kocko. Pod pritiskom zvočnih

valov se membrana podaja in stiska v podolgovatih rovih za njo ležeča ogljena zrnca. Tako se iz zvokov rode električni impulzi, šibki, neslišni izmenični toki, ki pa vendar nosijo v sebi vse neskončno komplicirane zvočne odenke mogočne simfonije. Po dveh žicah odteka s svojim dragocenim bremenom v ojačevalce. Mirno žare v elektronkah drobne nitke. Nič ni videti, da so to pravcati majhni vulkani, ki bruhaajo elektrone. Nič ne kaže, da se v teh steklenih balončkih iz zvokov porojeni električni toki z neznanško brzino in neverjetno točnostjo ojačujejo od stopnje do stopnje, dokler ne postanejo desetstičkrat močnejši kakor spočetka. Iz ojačevalcev romajo zvoki v kinoaparat. Ostra zaslonka zapira žarkom projekcijske luči pot do mimo tekočega filmskega traku. Toda pod učinkom zvočnih tokov jame zaslonka trepetati, drobcena špranja v njej se širi in oži točno v ritmu glasbe, ki jo prinaša električni tok, skožnjo pa smukajo svetlobni žarki in rišejo na celuloidnem traku nevidne zvočne slike. V svetlobo spremljeni zvoki se kemično odtiskavajo na svetločutki plasti filmskega traku.

Orkester je odigral finale. Aparati se ustavijo, elektronke ugasnejo. V temnici se film razvije, fiksira, posuši, preskusi in kopira. Čisti zvočni film je narujen. V obliki bolj ali manj osenčenih črtic leže zvoki upodobljeni drug poleg drugega na ozkem prozornem traku, ki se vidi od samih črtic, kakor da bi bil zlikan v gube.

Potem mora film spet v laboratorij, kjer iznova steče pred objektivom projekcijske svetiljke. Upodobljeni zvoki se zdaj spremene v bolj ali manj jarke svetlobne žarke, ki vpadajo skozi lečo v električno oko — v fotocelico. Tudi ta je neke vrste le elektronka: steklen balonček z nekaj značilno prepreženimi žicami v notranjosti, a vendar izredno občut-

ljivo umetno oko. V njem se svetlobno zvočni valovi pretvarjajo nazaj v neznamno šibke izmenične toke, ki so do pičice podobni onim iz mikrofona. In zdaj so spet potrebne elektronke. Z desetstičkratno napetostjo zapuste novorojeni zvočni toki šeststopenjski ojačevalci in dotekajo nekemu drugemu aparatu. Tukaj se vrta na poseben način preparirana voščena plošča pod svetlo kovinsko ročico, ki nosi pisalo. Duhovita združitve električnih, magnetnih in mehaničnih učinkov premika pisalno iglo, da vibrira v ritmu zvočnih tokov oziroma glasbe. Sledeč drobni spirali riše igla zvoke v obliki fine valovite črte z izredno natančnostjo v mehki vosek. Na ta način nastane praodtisek gramofonske plošče, ki se po strogi preskušnji odda v nadaljnjo predelavo.

Elektrokemično se iz negativa na vosku naredi pozitiv. Na voščeni plošči se pod učinkom električnega toka vsede nekaj milimetrov debela kovinska prevleka. Brazde, ki so bile na vosku vglobljene, se poznajo na pozitivu v vzbočenih zavojih, drugače so pa do vseh podrobnosti slične brazdam.

Zdaj se kemično še enkrat napravi negativ, iz prve kovinske prevleke. To je matrica, ki služi za izdelavo nadaljnjih pozitivov, tako zvanih vtiskalnih matric. Prva kovinska kopija voščene plošče pa

se kot dragoceni dokument skrbno shrani v arhivu. Vtiskalne matrice se pa pritrdijo na vtiskalne pokrove in pošljejo v odtiskovalnico. V vsako stiskalnico se vpnete po dve matrici, ki odgovarjata obem stranem plošče. Poleg vsake stiskalnice leže na lesenih deskah za pest debele kepe neke goste, črne gmote, ki prijetno diši po šelaku in drugih smolah. Takšna kepa se položi na sredo matrice, potem ko je delavec položil na matrici etiketi z značko tovarne in imenom komada. Pritisk na vzvod: matrici se vležeta druga na drugo in spet razmakneta. Iz črne kepe je nastala svetla plošča, z motnimi brazdami programa. Obe kovinski matrici sta se odtisnili na njej z mikroskopično natančnostjo. Tako nastaja plošča za ploščo. Vsaka mora še v preskuševališče, kjer jo preigrava, da doženejo morebitne napake, ki utegnejo nastati zaradi nečistih primesi v materialu. Slabe plošče se iznova pretale v stiskalno gmoto, izbrane pa se odpošljejo po širnem svetu.

Za čudo, kaj vse mora storiti tehnika, kako ogromno delo je skrito v vsaki plošči. Glasba, telefonska in ojačevalna tehnika, fotokemija, filmska tehnika, optika, elektromehanika, elektrokemija, vsaka stroka mora nekaj prispevati, da nastane končni proizvod, ki mu pravimo gramofonska plošča.

O najstarejši grški zgodovini

Ob osebni udeležbi švedskega prestolonaslednika so 1922 v Asinah — pozneje Korone nazvanih — na Grškem pričeli izkopavati. Na dan so spravili množino lončenih drobcev in jih z dovoljenjem grške vlade odnesli v Upsalo, kjer so z velikim umevanjem gradivo občinili ter uredili. Stavili so 400 vaz, ki presenetljivo osvetljujejo burno preteklost stare Helade. Iz najdb in plasti so strokovnjaki dognali, da so se dolga obdobja visoke omike z jako razvitim okusom in prevečano prosveto morala umakniti mračnim dobam bojev in družabne zmede. Kar je osvajač v malo letih porušil v prah in pepel, se je moglo vzpostaviti šele s stoletnim naporom. Zato osupljiva trditev, da je umetniška vrednost tem večja, čim starejši so najdeni predmeti. Primerjajoč pečatne odtiske s Krete in iz Asin, so zaključili, da je strahoten polom privršal nad Helado okrog 2000 pred Kr. Neko indoevropsko pleme je menda preko Balkana vdrlo v cvetoča grška podolja in pokončalo prejšnjo visoko prosveto. Stoprav 300 let kasneje je asinsko prebivalstvo dobilo nove pobude

z nemotene Krete in polagoma je napočil nov razcvit. V stoletjih propada (2000 — 1700 pr. kr.) so se izdelovale zgolj manj vredne stvari, ki glasno pričajo o zaostalosti ubožnega stanovništva.

Drugič je umetniški okus v Heladi zatopil ob dorski doselitvi, torej v pričetku 12. stoletja pr. Kr. Obtoževci nahajamo poleg umetelnih žar starega sloga še sirove vaze iz dorskih rok, ilnate posnetke njihovih starih lesenih posod. Po njih se da spoznati nekdanja okorna dorska umetnost. Po 5. stoletjih se helenska umetnost razbohoti v novem razmahu. Omenjena zbirka v Upsali premore tako krasno vazo, da je nima zlepa take kak muzej. Poslikana je s konji in ptiči ter ima pokrov. Podrobni opis izkopin izide v posebni knjigi.

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

V zgornji vrsti (od leve proti desni): Angleški ministrski prednik Mac Donald se poslužuje kot moderen državnik letala za svoja službena pota. — Angleški seismolog J. J. Shaw s svojim presomerom. — 70-letni lord Reading, prvi indski podkralj, se je poročil s svojo žnjo, 37letno Stello Charnaud. — Ameriški letalca Herndon in Pangborn, ki ju je japonska vlada aretirala in ju obtožila, da sta na svojem svetovnem poletu čez Japonsko vohunila za Zedinjene države. — V spodnji vrsti (od leve proti desni): Na Angleškem se pojavlja moda iz dobe kraljice Viktorije. — Ameriški sport s kroglo. — Prostor za »najdenčke« v Chicagu, kjer čakajo izgubljeni otroci na svoje očete in matere.

□□□□□

Henri Picard

Skriti demant

(Nadaljevanje)

Ko je večkrat oblezel posestvo in se je preveril, da ga nihče ne opazuje, je Leon Mardoche odklenil s ključem, ki mu ga je izročil prijatelj, vratca v park in jih odpahnil, ne da bi jih bil za seboj zaprl.

Od drevesa je smuknil k drevesu, se plazil ob zidu, se vsakokrat ustavil, da bi poslušnil in se ozrl vse naokrog: tako je dospel do vile in se vtihotapil vanjo skozi oddušek, ki so ga bili nalašč pustili odprtega.

Bil je na mestu. Takoj je zaklenil nekatere duri, odprl druge, da pripravi past, kamor se je vsekakor moral ujeti nenavadni obiskovalec.

Po končanih pripravah si je izbral za opazovališče sobo svojega prijatelja.

Nekaj trenutkov pozneje je ugledal Gustava Darla, ki je tudi z velikansko opreznostjo ubiral isto pot.

Ko sta bila vkup, sta se moža nastanila v kopalnici za zaslonom, odkoder sta mogla nadzirati dekletovo izbo, gospodarjevo sobo in obenem stopnišče.

Potihem je Leon Mardoche obvestil prijatelja o svojih ohodkih:

Noben hotel v mestu nima v svojih seznamih Simpsonovega imena. Na drugi strani pa se je stara postrežnica, ki je Jani Darlovi pomagala gospodinjiti in kuhati, spomnila, da se je kmalu po njihovem prihodu na »Rožnik« oglasil zastopnik špecerijske trgovine.

Proti navadam se je možakar prirnil noter v kuhinjo in stara Katarina se še domisli, kako radovedno se je vedel, medtem ko je ona pripravljala naročilo.

Po tem obisku ni prišla nobena pošiljatev.

Osební popis, ki ga je napravila služkinja, ni bil točen, ali neka soodnosnost se je postavila med trgovskim potnikom in skrivnostnim neznancom od prejšnjega večera.

Gustav Darlo je na svoji vožnji skozi mesto vzbudil zanimanje pri več ljudeh, kar mu je dalo priliko, da je izpregovoril o svojem potovanju. Potem je bila stvar v najlepšem teku.

Leon Mardoche je pogledal na svojo sveto uro.

»Četrta na enajst je proč,« je rekel.

»Če so moje slutnje natančne, bova še debelo uro čakala.«

Kakor da mu hoče ugovarjati, se je oglasil lahen šum.

»Demant škriplje po steklu,« je zašepetal romanopisec svojemu tovarišu na uho.

Naglo sta puhnila v svoje skrivališče in Leon Mardoche je potegnil svoj samokres ter ga pripravil za strel.

Pridržavala sta dih in vlekla na uho. Zaporedoma sta ujela komaj slišno škrtanje okna, ki ga je nekdo rahlo odrinil, potem zamolkel sunek, nato pa oprezne korake.

»Meni prepusti stvar,« je zašušljaj Leon Mardoche.

Koraki so se oddaljevali, zatem se zopet bližali.

Nekdo je begal po pritličju.

Gustav Darlo je v svoji nestrpnosti hotel proč. Leon Mardoche ga je krepko stisnil za roko in ga pridržal.

Temu in tišina sta zavladata za trenutek, nato pa je presledkoma narahlo pokljalo... Gori prihaja!... Svetloben trak se pojavi, kakor bi blisknilo.

S pridržanim dihom, z napetimi živci, sta prijatelja strmela proti stopnišču in čakala.

Nov snop svetlobe je ošinil sobo, pobožal noge pri postelji, segel do zglavja, ki ga je po vsem videzu preiskaval.

Na pragu pred sobo stoji postava.

»Imenitna tarča!« je pomislil Leon Mardoche.

Za sekundo ga je imelo, da bi pritisnil na sprožilo pri svojem revolverju, ki ga je za moza visoko držal za zaslonom, odkoder je opazoval vse prihajajoče kretnje.

Neznanec se je pomirjen sklonil proti prvi ploči, ki jo je našel na svoji desnici, jo pazljivo pogledal ob svoji električni svetiljki in jo — čudna reč — gladil z dlanjo zdaj v to, zdaj v ono smer.

Komaj se je lotil tega neobičajnega posla na drugi pregraji, se je del plošče zasukal ter odkril dolbino.

Vesel krik se mu je izvil iz grla. Brez obotave je segel z roko v zevajočo vrzel ter izvlekel iz nje škatlo, ki jo je odprl.

Pokazal se je sijajen demant lešnikove debelosti.

Možak je zamišljeno ogledoval dragulj.

»Kvišku roke, drugače ustrelim!«

Soba se je na mah osvetlila in Leon Mardoche je stal pred g. Simpsonom, mereč ga z revolverjem v prsi.

Možak je genil, kakor bi mislil pobegniti, toda Leon Mardoche je stegnil roko, medtem ko mu je Gustav Darlo naglo zaskočil edini možni izhod.

»Milost, gospoda; nikarta me izročiti, usmilita se, poslušajta me. Česa se bojita, vidva sta dva in oborožena, jaz pa sem brez orožja in nimam slabega namena.«

»Pa naj bo, četrť ure vam dava,« reče Leon Mardoche, ko se je spogledal s svojim prijateljem, »ampak opozorim vas: ako bi hoteli izrabiti ta odlog v to, da bi skušali pobegniti ali napasti, vam takoj poženem kroglo v glavo.«

»Dovolite, da za zdaj zamolčim svoje ime. Zvedite samo, da sem učitelj v majhnem selu tega okraja.

Pred dvema mesecema sem bil v Kolmaru pri zglavju umirajočega človeka. Poklicati me je dal, da bi me zadnjič videl, mi nekaj izpovedal in mi poveril težko, sveto nalogo.

Ta mož, odličan profesor, znan po mnogih delih, ki jih je nagradila Akademija, imovit, ako ne bogat, je skoro

proti koncu svojega življenja zagrešil neumno in neumljivo tatvino v škodo ameriški družini, pri kateri je otroke učil.

Po bajni večerni zabavi, kjer so se najzaljše ženske in najredkejše cvetke kosale v svežini in krasoti, zaslepljen od luči, omamljen od vonjav, kakršnih ni bil vajen, se je umaknil in iskal samote.

Nikoli si ni mogel razložiti, kako je prišel pred sobo neslišaneга razkošja.

Med lesketom barvitih steklenic, razpostavljenih po lepotični omarici, se je v porfirni čaši bleščal demant, čigar sijaj je prekašal svit ostalih draguljev, brezskrbno puščenih tam.

Očaran je vzel dragulj, ga potežkal in ga obračal med prsti.

Nenadoma je slišal korake v sosedni čumnati. Preplašen si je potisnil dragotino v žep, stopil na hodnik in se izgubil v množico gostov, ne da bi bil kdo zapazil njegovo odsotnost.

Šele ko so odkrili tatvino, ko je bilo razburjenje na višku, se je zavedel blaznosti svojega dejanja, četudi ga je navdajala bolesta radost ob dotiku s hladnim kamnom, ki ga je imel v žepu.

Policisti so bili že poklicani in so pregledovali služinčad.

Njegovo dostojanstvo, njegova starost, njegovo svojstvo hišnega prijatelja ga je obvarovalo te sramote: propalica.

Dragulj bi bil lahko še vrgel za kako pohištvo, na naslanjač, toda magični demant je imel svojo moč.

Plemenit in dostojanstven je počasi, umerjeno odšel skozi mrežo redarjev in stopil v svoje stanovanje.

Drugi dan so vsi dnevnikeri poročali o kraji, ki je ostala nepojasnjena. Ponujale so se nagrade. Mednarodno redarstvo, po brzotoku obveščeno, je pošiljalo od vseh smeri svoje najboljše slednike.

Dnevi so potekali, profesor si je vsak večer z naslodo ogledoval dragulj, ga sam užival. Prodati ga ni smel, še manj pa nositi. Po malem mu je dragotina postala spotika, pozneje pa neprestana slaba vest. Bal se je, da ga bo nekoč kak slučaj izdal, in je sklenil zavaroovati demant pred neverjetno, toda možno preiskavo.

Ko je odpotoval v Alzacijo, si ga ni upal vzeti s seboj, češ, da ga bo vrnil kasneje... bodisi da bi ga sam postavil na prejšnje mesto ali da bi povedal, kje je shranjen.

Na žalost pa ga je bolezen prikovala na posteljo, prej nego je mogel izvesti svoj naklep. In ta čas mi je naročil, naj ga vrnem.<

>Ta profesor je bil Rajmund Lardier, bivši lastnik te hiše!< je vzkliknil Gustav Darlo.

>To je bil moj oče!< je zaihtel mladi mož. A. D.

V. Pelka

Slike s Kavkaza

1. Večer v čečenskem oulu.

Kratkonogi črni konjički voljno beže po ravni stepi. Stepa je zasejana s koruzo. Po ozki meji se vije stezica. Visoka zelena stebelca kóruze nas skoraj popolnoma zakrivajo. Takole jezdit je zares veselo. V daljavi se vzpenjajo k oboku nebotične gore. Na njihovem podnožju vidiš nižje pogorje, ki je temnomodro, kamenito; višje gore so modrovijoličaste, a še višje so bele, z ledniki in zasneženimi vrhovi. Počobne so oblakom na obzorju.

Ob strani vidiš postajo — veliko kozaško vas. Sedaj so v tej vasi zopet Čečenci. Kozaki, ki so jih tu za carskih časov naselili Rusi, so zapustili kraj in velika kozaška postaja se je spremenila v čečenski aul.

Redkokdaj srečamo kakšnega Čečenca na dvokolesnih visokih arbah (vozu). Daleč v stepi se tu in tam rdečijo strehe hutorjev (samotnih bajt). Čez nekaj časa zavijemo mimo belega občestnega kamna z arabskimi pismenkami. Ravna stepa s koruznimi polji, rdečimi strehami hutorjev in z belimi kamni poleg ceste ostaja za nami.

Cesta zavije v gore. Večeri se. Vročina prijetno prehaja v hlad. Gore stoje pred nami nalik skrivnostnim prikaznim. Zdi se nam, da niso gore,

marveč grmade črnih, pošastnih oblakov. Beli sneženi vrhovi so pobarvani z večerno zarjo. Prekrasno, čudovito je v kavkaških gorah ob solnčnem zahodu.

Obrnili smo se v gorsko dolino. Na mah se je stemnilo. V dnu doline buči gorski hudournik in vali svoje vode čez kamenje skalnatega korita. Steze, po kateri jezdim, skoraj ni več videti. Toda mi docela zaupamo svojim nizkim, sivim konjičkom: ne napravijo napačnega koraka, ne zgrešijo poti.

Naposled opazimo z visoke pečine v daljavi luč. Tam je aul. Gorska steza začne mirno padati. Izpod konjskih kopit se drobje v dolino kamenčki. Če se ustaviš in za hip posluhneš, slišiš, da kamenčki padajo nekam daleč v globino.

Trideset minut pozneje smo že v aulu. V temi le s težavo razločujemo posamezne stavbe. Hiše gorcev so prilepljene k ostri skali nad prepadom. Tam je najbolj varno in pa — ravnega prostora je škoda za stavbo, tega gorec boljše izkoristi za polje. Razjezdimo konje in vstopimo v prvo saklo (kočo).

Glej, tudi vhod v čečensko bajto vodi skozi zadnjo steno, s katero se sakla opira ob skalo. Moramo se dobro pripogniti, če hočemo stopiti skozi nizka vrata. V sakli nas sprejmejo

zelo gostoljubno. Pozdravimo gospodarja. »Mir z vami.« nam odgovarja.

Gostje so v gorah vedno dobrodošli; povsod jih spoštljivo sprejemajo. V katerikoli tuji hiši se kot gost lahko čutiš povsem varnega. Tudi v primeru, če bi bil gostitelj tvoj očitni sovražnik, ne bo prekršil starih običajev gostoljubja in ti storil kaj žalega.

Nad ognjiščem visi močna železna veriga, na katero je obešen kotel. V

Voda v loncu je hladna in čista kot kristal. Izvrstno osveži potne roke in odplavi prah z njih.

Med, čurek in čaj, to je običajna gorčeva večerja.

Po revni večerji se začne petje in pripovedovanje pravljic. Neki Čečenec vzame s stene gosli s tremi strunami, »pandir«, in jame igrati. Ostali ga počó spremljajo.

Aul v Dagestanu

potlu veselo kipi voda. Na trinožni mizici pred nami se pojavita med in čurek (posebna jed iz koruzne moke, ki gorcem nadomešča kruh). Če bi bili gostitelji prej zvedeli za naš prihod, bi nam — ne glede na gospodarjevo revščino — za večerjo gotovo postregli s pečenim koštrunovim mesom. Nakrmiti gosta do sitosti — to je starodavna navada tukajšnjih gorcev. Ob motni luči, ki je padala z ognjišča, sem opazoval opremo sakle: ognjišče, trinožna mizica in prav nizki, takisto trinožni stolčki, to je vse pohištvo čečenske bajte. Na ognjišču stoji nekoliko lončenih in medenih piskrov. Tla sakle so glinasta in dobro strjena.

Majhen deček nam nudi meden pisker z vodo in brisačo. Po vzhodnem, dobrem običaju si pred jedjo in po jedi umivajo roke.

2. Nad gorskimi prepadi

Zjutraj sem si ogledoval aul. Hišice so postavljene iz kamenja. Strehe so ploske in se stiskajo k pečini. Podobne so čredi prestrašenih ovac, ki so se od strahu stisnile v kupček in se trdno oklepajo izrastkov ogromne skale. Stiskajo se k nji in nenehoma pričakujejo, da jih napade sovrag. Kje drugje bi pač našli prostora tem hišam?.. Ravnica, ki bi bila primerna za stavbe, je kaj neznatna. Levo nad izrastki pečine pada s skale belogriva rečica, a desno kipi pod oblake zelo strma gora. Občutil sem, da se ljudje niso prostovoljno zatekli na to mesto. Revne njive so kakor zelene pege razsejane sem in tja po ozki dolini in črede ovac se pasejo visoko nad aulom po ostrih gorskih pobočjih.

Bili so časi, ko so se ljudje selili še višje, išočoč ondi varnosti, in še tam so si morali graditi trdnjave.

Vsak pedenj orane zemlje je bil po težkem boju iztrgan skalovju, odkupljen s krvjo in izbojevan z neustrašeno tjo. Ves gorski kraj je ena sama mogočna trdnjava.

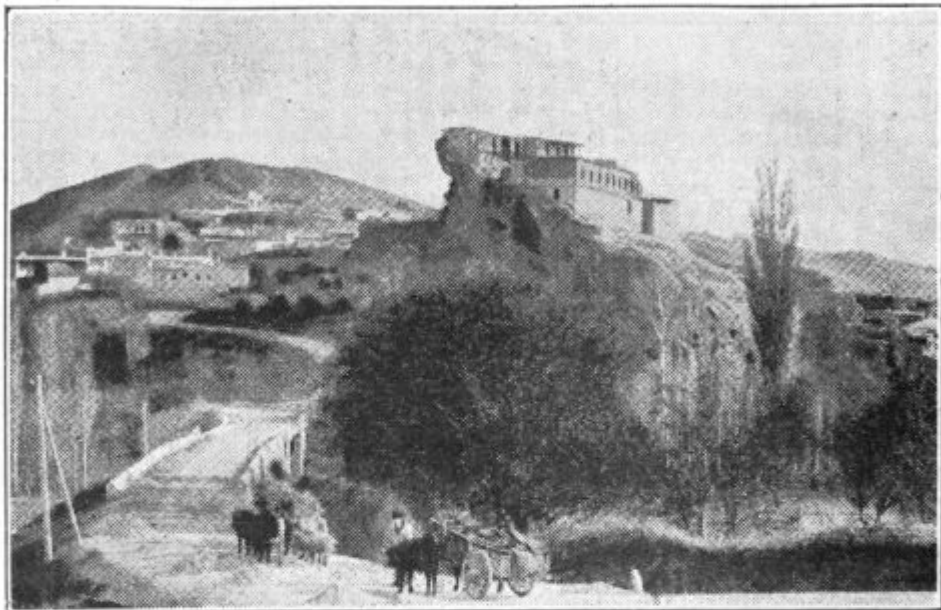
Hotel sem kreniti v gore, da bi si bil ogledal razvaline stare trdnjave. Dve

zica nad brezdanim prepodom je morala mojemu konjičku rabiti za pot do razvalin!

Do sem-le me je Sulejman spremil. Pri slovesu mi je dejal:

»Takale je steza vse do konca. Nj-kjer na nji se ni moči obrniti. Jezdi počasi, korakoma. Če boš previden, prideš srečno k cilju.«

»A če med potjo koga srečam?« sem vprašal Sulejmana.

Kavkaška pokrajina: Temir Chan šura v Dagestanu

stezi vodita tja: ena udobnejša, a znatno daljša; druga pa ozka, jedva pripravna za mule.

Gospodar sakle Sulejman mi je svetoval, da naj grem po udobnejši stezi, meni pa se je hotelo udariti naravnost k cilju. Ne maram ovinkov. Sulejman me je svaril:

»Ta pot je krajša, ali zato zelo ozka. Pazi, da ne padeš v prepad!«

Vsi nasveti niso nič zalegli. Povprašal sem podrobno, kod vodi steza in vzel s seboj še enega konja, da bi mi nesel prtljago; tako sem pogumno krenil dalje.

S početka se je videlo, da je steza dovolj široka. Toda če sem pogledal naprej, sem lahko opazil, da se čedalje bolj zožuje. Stezica se prislanja k skalam in prehaja v nevarno pot, ki je komaj poldrug laket široka. Taka ste-

»Ne boj se, nikogar ne srečaš. Po tej stezi jahamo samo v eni smeri — od aula k trdnjavi. Te zapovedi se drži vsak Čečenec. Zbogom! Bodi previden!« je dejal Sulejman in se obrnil.

Prevalim kakšnih 50 sežnjev in steza začinja postajati uprav strašna. Na desnici se vzpenja navpična stena ogromne skale, na levici zija prepad, v čigar dnu šumi hudournik. Že se jammem kesati, da sem si bil izbral to stezo. Toda vrniti se več ne morem. Zdaj je bilo treba jezdit naprej — tesno med življenjem in smrtjo.

Stezica je tako ozka, da se mi je kdaj pa kdaj trlo desno koleno ob skalo, medtem ko je levo viselo nad prepodom. Bal sem se gledati v prepad. Zato sem hudournik spodaj samo slišal, toda pogledati ga nisem upal.

Konjev ni treba voditi. Izkušeni gorski konji so zelo previdni in večči. Ču-

dovito sigurno korakata po kameniti stezici. Docela zaupam njuni umetnosti hoje nad prepadom. Večja nevarnost je pretila od mene: vsak hip bi se mi bilo lahko zavrtelo v glavi. Čutil sem, s kakšno silo mi utriplje srce. Glava je postala čez mero težka. Moral sem napeti vse sile, da sem se držal pokonci na sedlu.

Spoznal sem, da je najbolje, če se sploh ne oziram na levico — proti prepadu. Gledam samo pred se — tja, kjer se ozka stezica po mejnih ovinjkih skale vzpenja kvišku. Postane me sram pred samim seboj. Pride mi misel, da po tej poti jezdijo tudi drugi ljudje, ki jih ni strah, pogledati v prepad in ki se jim ne vrtilo v glavi. Nemara mi je prav sedaj za petami kak Čečenec, ki gleda v prepad in misli pri tem na svoje ovce.

Proti meni nihče ne jezdi. Sulejman je dobro dejal, da po tej stezi jezdijo samo takrat, ko gredo v gore, nikdar pa nazaj. A gorci se strogo držijo pravil, ki so jih narekovale stoletne izkušnje; če kdo krši ta pravila, je kaznen neizprosna. Ako se na ozki stezici, kjer se ne moreš obrniti in izogniti, srečata dva jezdeca, tedaj se mora oni, ki mu desna noga visi nad prepadom, izogniti, to se pravi: vreči se v prepad in poginiti.

Ta zakon velja med kavkaškimi gorci neizprosno in brezizjemno.

Ob takih mislih se mi je stožilo. Moja konjička mirno stopicata s svojim prostim, odmerjenim korakom; očitno da sta že zdavnaj vajena te steze. Ko se takole počasi uživljam v svoj položaj in si ogledujem stezico, ki se suče pred menoj, začujem nenadno poseben, neumljiv zvok. Kaj se je zgodilo?

Prestrašil sem se in le s težavo sem razumel, da ta zvok prihaja od tega, ker se je desni stremen sedla zapel ob izrastek skale. Bil sem na tako tesnem mestu, da mi je leva noga visela nad prepadom. Konj, ki je nosil prtljago, je prestrašeno dvignil uhlje. Opazil sem, da moja desna noga ovira konja pri hoji, zato jo brž vržem čez sedlo in spustim obe nogi na levo stran, nad strašno brezno. Konj stopa sila previdno. Sedim na sedlu kakor na trnju.

Nekaj korakov dalje opazim širši prostor. Še pet, šest korakov, pa je konec ozke stezice. In ko zavijem mimo skalnate vzbokline, mislim, bo pot stal-

no širša. Tudi Sulejman me je bil na to opozoril.

Konjič napravi še tri ali štiri korake, ko osuplo opazim, da je tam ozka stezica popolnoma pretrgana: dva aršina (142 cm) sploh ni ceste; odsekalo jo je najbrž plaz. Še tega je bilo treba! Tisti hip začujem, da je stremen tovrnega konja zadel ob nizko viseči kos skale in da je konj obupno zahrzal.

Oba z mojim konjem sva za hip odrevenela. Noben se ni ganil. V tem trenutku sem občutil, da sva se oba zlila v eno samo bitje.

Počasi obrnem glavo, da bi pogledal, kaj je z mojim četveronožnim nosačem.

Vidim negibne, široko odprte, mo dročne konjske oči, napol odprt gobec in razširjene nozdrvi. Njegova glava in tilnik sta napeta od vrvi, s katero je privezan k mojemu sedlu. Že se mu je spodrsnilo, vendar je po srečnem naključju še vedno visel na skalnati vzboklini. Samo en gib, le malo naj se pomakne, pa utegne zdrčati v prepad ne samo on, marveč tudi jaz in moj konj. Zares, vsi skupaj smo viseli na tanki niti.

Kaj storiti? Najprej je bilo treba odvezati vrv tovrnega konja od mojega sedla. Kako naj to naredim? Vsak malo močnejši gib bi nas vse posunil v brezno. Držec se z levico sedla, se previdno sklonim nazaj in jamem razvezavati vozal vrvi.

Tovorni konj se niti ne gane.

Ko si sprostim noge od stremena, zlezem previdno s konja na stezo med obema živalima. Snamem s hrbta vse, kar bi me moglo ovirati pri delu. Nato stopim po stezici k tovrnemu konju. Konjiček stoji na svojem mestu pokorno in nepremično. Trudim se, da ne bi naredil nobene močnejše kretnje. Sežem po stremenih, ki visijo z obeh strani sedla.

Naposled mi je uspelo, da sem oba odpel. Zdaj je konjič zopet prišel na stezico in je bil rešen.

Največja skrb pa se je začela šele tisti hip.

Treba je bilo prepad med pretrgano cesto preskočiti — drugačen izhod sem zaman iskal. Kaj mi je preostalo v toli tesnem položaju med življenjem in smrtjo, kakor zaupati se svojemu konju! Zlezem torej nanj. Brž je razumel, kaj ima storiti... Stresel je glavo, ka-

kor bi preskušal, ali ga ne ovira uzda. Ko se preveri, da mu je glava docela prosta, stopi počasi, zelo premišljeno k samemu robu stezice. Z vsemi štirimi nogami se upré ob skalo, se povzpne v eni liniji kvišku, in preden sem prišel k zavesti od svojega neizmernege strahu, sva že bila na širini za skalo. Urno skočim s konja in ga odvedem nekoliko proč. Medtem je na nasprotni strani pretrgane stezice prišel do roba tudi drugi konj, potegnil zadnje noge k sprednjim, se oprl ob rob ceste, poskočil in splaval nad prepadom. Srečno je obstal na varnem mestu.

Strašna ožina je bila za nami. Sedaj je pot bila že znatno širša in varnejša. Srečno smo dospeli do razvalin čečenske trdnjave. Solnce je baš zahajalo. Spodaj sta se belili dve sakli.

Ko sem prijezdil v aul, sem začul petje čečenske devojke. Iz njene pesmi je zvenela neustrašenost gorcev, pomirjenje z najtršimi pogoji življenja v kavkaški naravi. Razumel sem, da se taki ljudje ne plašijo gorskih stez in da se jim ne vrtil v glavi, ko jezdijo tik ob groznih prepadih.

Vrnil sem se po daljši poti in sem zares bil vesel, da mi ni bilo treba vsak hip trepetati za življenje.

Od ognjenega signala do brezžične telegrafije

S presenetljivim razvojem poročevalne službe v novejšem času se je naše življenje v marsičem temeljito predrugačilo. V dobi, ko nam je dano, doživljati ob radiu dogodke v najoddaljenejših zemeljskih straneh, v dobi, ko nam žica ali električna iskra prinaša vesti iz vsega sveta v odlomkih sekunde, ko čitamo v dnevnikih nekoliko ur pozneje, kaj doživljajo naši antipodi, nam je skoraj težko predstavljati si, da so morali ljudje nekoč živeti brez teh pridobitev moderne dobe. Sicer so imeli tudi stari svoje načine brzega sporočanja najnovejših dogodkov v oddaljene kraje, a ti načini so bili dokaj bolj preprosti od naših, čeprav jim ni nedostajalo bistroumne iznajdljivosti.

Tako veli Ajksilos v neki svoji drami, da je Agamemnon sporočil osvovitev Troje svoji ženi na južno Grško z ognjenimi signali. Ti signali so šli od otoka do otoka na Egejskem morju do grškega polotoka. Ta dogodek ima svoj izvor morda samo v pesnikovi fantaziji, vsečako nam pa kaže, kako so si stari vedeli pomagati v sličnih primerih. Rimski imperij je vzdrževal zveze s svojimi najbolj oddaljenimi pokrajinami s pomočjo za čudo dobro organizirane službe z brzimi sli. Tako so javili tekači upor legij ob spodnjem Renu l. 69. po našem štetju v sedmih dneh iz Belgije v Rim. Te brzine niso potem prekosili do najno-

vejšega časa. Tako piše slavni slikar Albrecht Dürer, da je vest o izginutju Martina Luthra, ko se je vračal z wormskega državnega zbora l. 1521., prispela šele po 13 dneh v Anverso. Vest o zmagi Friderika Velikega pri Pragi je prispela v treh dneh v Berlin, po drugi strani pa je Goethe zvedel šele pol meseca pozneje za smrt tega pruskega kralja.

Okoli začetka 19. stoletja so službo prenašanja vesti znatno izpopolnili. Napoleon je zvedel v Parizu že 12. aprila 1809, da so Avstrijci 10. aprila prekoračili In. Francoska vlada je namreč uporabljala izum Claudea Chappea. Ta je bil v zadnjem desetletju 18. st. izdelal nov brzjavni sistem. Z verigo signalnih jamborov so bila najvažnejša mesta med seboj v zvezi. Razdaljo Pariz—Lille (210 km) so n. pr. na ta način lahko premostili s pomočjo 22 takšnih postaj v 2 minutah, razdaljo Pariz—Strasbourg v 5 minutah. L. 1812. so bila s Parizom po tej metodi poleg drugih krajev zvezana že mesta Rotterdam, Milan, Benetke itd., a l. 1830. so mogli iz Berlina s 70 vmesnimi postajami sporočiti kakšno vest v dveh urah do Koblenza. Šlo je za jambore z gibljivimi počeznimi drogi, katerih različne lege (vodoravne, poševne, navpične) so značile različne črke. Toda metoda je bila precej nerodna in o slabem vremenu je čisto odpovedala. Ko so se ljudje naučili

obvladovati električni tok, so zato ti jambori kaj kmalu izginili.

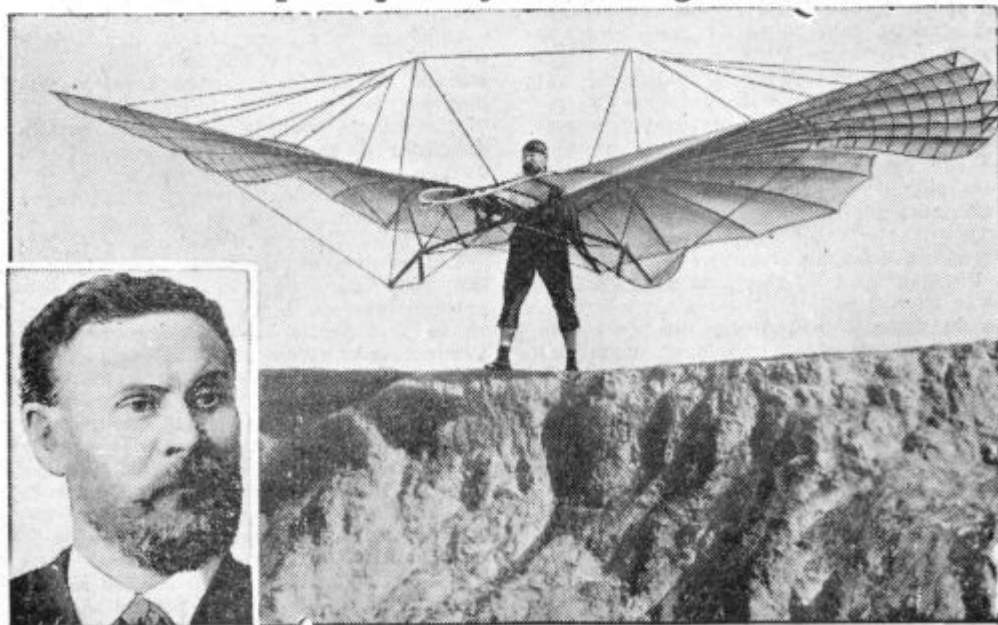
Odločilno odkritje, ki je dovedlo do razvoja brzojavljanja s pomočjo elektrike, se je posrečilo l. 1819. danskemu vseučiliškemu profesorju Oerstedtu. Ta je eksperimentalno nekoga dne z galvansko baterijo, a ni opazil, da se magnetna igla, ki je bila slučajno v bližini, giblje na čuden način. Neki študent ga je na to opozoril in Oerstedt je začel zasledovati ta pojav, pa se ni zavedal, kakšne posledice bodo imela za bodočnost; njegova opazovanja. Vsa sedanja elektrotehnika temelji namreč na zvezi med elektriko in magnetizmom.

V podrobni razvoj električnega brzojavanja se tu ne moremo spuščati, zato naj omenimo le nekatere može, ki pomenijo važne etape v tem razvoju. To je pred vsemi Američan Monse, ki se je začel za to vprašanje zanimati l. 1822., ko se je vrnil iz Evrope v svojo domovino. Bil je spočetka slikar in prvi brzojavni aparat, ki ga je sestavil, je bil montiran dokaj primitivno na slikarsko stojalo. Nadaljnji korak naprej so pomenili poskusi Angleža Hughesa, ki je znižal čas za predajo

Morsejevih znakov. Anglež Wheatstone je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja izumil brzojavni stroj. Brezžična telegrafija ima svoj izvor v sistematskih poskusih fizika Heinricha Hertza, ki se je bavil z bistvom električnih valov in je spoznal v električnih iskrah sredstvo za njih proizvajanje. Naš rojak Nikola Tesla je izumil postopek za prenos brezžičnih znakov, sledil mu je l. 1845. Italijan Marconi, ki velja precej neupravičeno za očeta moderne radiotelegrafije.

Prve poskuse v področju prenašanja govornice po električni žici je napravil nemški učitelj Reis, ki je med drugim prenašal na ta način tudi že godbo prav razločno, dočim se njegov aparat ni obnesel za prenašanje človeškega glasu. Šele ko je v osmem desetletju prejšnjega stoletja učitelj v neki ameriški gluhonemnici Graham Bell izpopolnil njegovo aparaturo, je postalo telefoniranje dejstvo. Spočetka pa telefon ni užival posebnega zanimanja, ljudje so se ga celo bali, ker so menili, da privlačuje blisk. Tako se je na poziv nemškega državnega ministra za pošto l. 1881. v Berlinu priglasilo komaj 48 privatnikov za inštalacijo telefona v lastni hiši.

Smrtni polet pionirja modernega letalstva

Pred 35 leti (9. avgusta 1896) se je smrtno ponesrečil v gorah med Rathenauom in Neustadtom Oton Lilienthal, ki ga smatrajo za ustanovitelja modernega letalstva

Talismani

Ob zimskih praznikih si poklanjajo ljudje, zlasti po velikih mestih, vsakovrstne fetiše in amulette. Marsikdo, ki bi se sam sebi zdel praznoveren, ako bi si za vrat obesil blagoslovljeno svetinjico, si pripne k verižici ob uri ali za pest ročico, koraljni rog ali slonovo diako. Slonova diaka je posebno zadnja leta izpodrinila egiptskega govnača, ki je postal sumljiv po žalni prigodi lorda Carnavona. Vera v čudovite leke je tako stara ko zemlja. Človek je od nekdanj skušal pridobiti dobrohotnost nevidnih moči, ki vladajo njegovo usodo. Iz potrebe po zaščiti se je rodila vednost, zanimiva vsaj v velikih potezah.

Nekateri predmeti, sosebno dragi kameni, imajo svoje vrline in osobite darove. Kdaj so se jim pričeli pripisovati, se ne bo menda nikdar dognalo. A vsi stari narodi so se strinjali v tem pojmovanju.

Prvo načelo glede čarobnega sredstva, če naj prinaša srečo: kupiti se ne sme, še manj pa pridobiti z nedovoljenimi pripomočki. Lahko ga najdeš. Prave talismane pa dobimo od dragih svojcev, najboljši pa so tisti, ki se dajo v znamenje hvalečnosti za izkazane usluge. To so nekaka voščila za srečo, ki odganjajo sovražne nakane in zle vplive. Ta ideja, ki jo nahajamo povsod, je povzročila noveletne čestitke, voščila ob godu, obletnici, želje za srečno pot itd.

V starini je bilo dosti knjig o krepostih draguljev, a še dolgo ne poznamo vseh. Kitajska, Indija, Perzija imajo za več sto let starejše take spise od prvih onih, ki so po Aleksandru Velikem prišli v Evropo. Ti so hoteli biti zgolj znanstveni, saj so razpravljali o lečilnih sposobnostih dragega kamenja. Ta vera v zdravilnost nekaterih rudnin se je ohranila do srednjega veka, saj se je našel recept o kamenih, raztopljenih v vodi, po katerem so leta 1420. zdravili Izabelo Bavarsko. Iz 10. stoletja poznate Aškerčevega Abduramana, ki preizkuša čašo nesmrtnosti.

Po magičnem koledarju za dragotine, ki je še zmeraj priljubljen po srednji Evropi, se da dognati, kateri dragulj srečenosec se strinja z rojstvom v tem ali onem mesecu. Soglasje med dragulji in zvezdami, na katero se opira tajna vednost o talismanih, se je določilo že v srednjem veku. Astrologi in magi naših dni so sestavili prave koledarje, po katerih si sam utegneš izbrati svoj srečenosec, a da ti ni treba ugotavljati zamotanega horoskopa (stanja zvezd ob tvojem rojstvu). Oseba, rojena pod znamenjem Vodnarja, ima za kamen granat; pod znamenjem Rib — ametist, pod Ovnom — demant in jaspis ali jaško. Blik hoče safir ali pa kalait, ki mu pravijo tudi turček ali modruljica. Dvojčka zapovedujeta agat, Rak v juliju želi

smaragda, mesečnega kamena (adularja) in bisera. Levu godijo rumeni ali zeleni kameni, zlasti ambr. Devici treba ledvičnega kamena v srebrnem ali platinastem okviru, a ne v zlatu. Od septembra do oktobra si pod znamenjem Tehtnice smeš izvoliti med opalom, koralom ali lazurcem (višnjevцем). Ob škorpijonu in vladi planeta Marta so prikladni rdeči kameni, a tudi beril, akvamarin, ognjenec ali živordeči rubin. Pod Strelcem caruje topaz, pod Kozorogom pa rubin, črni oniks, mala-hit in gagat.

Nekateri kameni slovijo od pradavnine po svoji blagodejnosti. Ahat ali agat n. pr. velja po vseh krajih za srečenosen. V Rimu so ga čislali nad vse druge in ga nosili v prstanu. Kmetom je bil nedosegljiva maskota: pritrjali so ga na plug, da bi bila žetev obilnejša. Peržani so verjeli, da podeljuje zgovornost, dediščino, zaklade v zemlji, ljubkost in pomaga osvajati srca. Ametistu so cela stoletja rekli »blagotvorni kamen«. Ugoden je predvsem ljubimcem, poslovnim ljudem ali lovcem. Njegov grški naziv bi se poslovenil: trezovnik; mislili so namreč, da preganja pijanost. Akvamarin in beril rodita srečo v gospodinjstvu. Zaročenec ne bi smel pozabiti, da ga pokloni svoji bodoči ženki. Mačje oko jamči proti zmanjšanju imetja. Gagat (smolni, črni oge) je odličen lek za kvar-tače in igrače. Adular — ki ima poleg drugih imen tudi: ribje ali volčje oko, vodni opal — je najskrivnostnejša od vseh dragotin: moč ima, da vzbudi intuicijo.

Opal omogoča drugi vid ali devteroskopijo, t. j. privide v budnem stanju, toda zlorabe ne dovoljuje: spada torej v belo magijo.

Demant pa vsebuje vrline vseh ostalih draguljev in se prilaga vsakomur. Osebi čistega srca in brez zahrbtnosti je ščit zoper vso nezgodo, katero ji kdo utegne želeči. Najučinkovitejši je, če ga nosiš levo na polti, najrajši v prstanu.

Vendar demant, imenovan Hope (angleško reci: hop, slov. up, nada), je pripravil v nesrečo še vsakega lastnika. Prva se je pritožila zaradi njega gospa pl. Montespanova. Poprej je bila vsemogočna, odkar pa ga je nosila pri sebi, je pričel njen vpliv pešati. Hope je spadal med darila, ki jih je dobila Marija Antoaneta. Prišel je naprodaj, kupil ga je trgovec iz Amsterdama, nato ga je kupila družina Hope, po kateri je dobil ime. Ti ljudje so bili srčni in so se rogali vraževercem. Zadelo jih je toliko nezgod in uim, da se je Sir Francis Hope sklenil odkrižati tega zdela. Prodaj ga je sultanu Abdulu Hamidu, ki je izgubil samo svoj prestol. Ameriški draguljarji so si ga nabavili potem, ne meneč se za stare marnje iz stare Evrope. »Hope« se je vkrcal na Titanic. Potem pa

veste, kaj se je pripetilo. Na dnu morja njegova lepota ne bo nikomur več usodna... Pa kdo ve, ali se nekoč zopet ne pojavi? Spomnite se povesti o Polikratovem prstanu.

Kako naj izumrje prazna vera in vraža, ko pa se tako često dogajajo naključja, ki potrjujejo in pomlajajo praznovestvo. V Orientu se pravi, da ženske ne smejo nositi demantnih gumbov na svoji obleki. Ta praznovenca ne bo izlepa izginita. Razno-tera poročila o smrti carja Nikolaja II. in

njegove družine so namreč dokazala, da so carica in velike vojvodinje nadomestile gumbe na svojih oblekah z demanti, prevlečenimi z blagom. In nosile so jih na sebi na dan, ko so bile umorjene.

Kaj premore znanost in pamet proti mo-
gočni mikavnosti misterija?

Ena stvar pa je gotova: do konca sveta bodo ženske, bodi si še tako proste bab-
jeverstva, rade sprejemale v dar talis-
mane, srečenosce. M. H.

Campbellova mladost

Malcolm Campbell je dosegel na mednarodnih avtomobilskih dirkah številne svetovne rekorde; zadnjega je postavil pred 6 me-
seci na obali Daytona, kjer je zmagal v močni konkurenci s hitrost-
jo 394.950 km na uro. Drzni vozač pripoveduje o sebi:

Kakor so mi dejali, mora vsak do-
ber življenjepisec začeti z dnevom
rojstva. Zato tudi jaz ne bom
skrival, da sem bil rojen 11. mar-
ca 1885 v Chiselhurstu v angleški
grofiji Kent. Sedaj sem torej star 46 let.

Ko omenjam svojo starost, se spominjam,
da so me že često vprašali, ali mož s štiri-
rimi križi ni prestar. Neumnost! Nič mi ni
neprijetnejše kot ta vsakdanja nesmiselna
fraza! Mož sploh ne more biti prestar, če
je telesno in duševno zdrav. O sebi lahko
trdim, da se počutim svežega kot pred 20
let in celo še bolj zaupam svojim sposob-
nostim kot takrat.

Zato sem se odločil, da bom v kratkem
zopet postavil nov svetovni rekord. Običaj-
no pravijo, da ima dirkač s 35 leti svojo
najboljšo dobo za seboj. Neumnost! Čim
starejši je, tem odločnejši je njegov sklep,
tem močnejši so živci in tem večje so nje-
gove zmožnosti, če seveda zaradi zdravja
nima pritožb.

Za zabavo gojim boks, jem zelo malo,
ne pijem skoraj razen vode in kadim mno-
go preveč. Ker živim tako — kaditi tudi
ne bi smel — in izviram iz zdrave škotske
rodbine, je povedano vse, kar je največ
pripomoglo, da sem še vedno čil in zdrav
kot mladenič.

Često so me spraševali, kje sem podedo-
val strast — ki jo goji v večji ali manjši
meri vsakdo — za postavljanje rekordov in
ono neugnano željo za velikim in nezna-
nim.

Na to vprašanje skoraj ne vem odgovo-
riti. Morda izvira moj nemirni duh od dav-
nih pradedov, kajti oče sam je bil soliden
in trezen trgovec, ki si je trdo služil svoj
kruh. Oče in mati sta hodila včas na lov,
toda to je bila tudi skrajna meja njihove-
ga veselja do hitrosti.

Meni samemu je že od zgodnje mladosti
ugajalo vse, kar označujemo danes s tujko
tempo. Ko sem zaslužil prvi denar, sem
ga hranil in po nestrpnem čakanju kupil

zanj — rabljeno kolo. V Uppinghamu, kjer
sem obiskoval ljudsko šolo, sem bil ves na-
vdušen samo za dirkalna in motorna kole-

Malcolm Campbell

sa, ki takrat seveda niso bila tako udoma-
čena kot danes. Mnogo je bilo takih, ki so
jil celo sovražili.

Ko sem bil star 16 let, sem moral plačati
prvo globo zaradi prenapete vožnje. Poli-
cijskemu sodišču v Bromleyu v naši grofiji
sem odšel 30 šilingov. Tožili so me, da
sem vozil s kolesom tako hitro, da sem
ogražal javno varnost, nekako 35 km na
uro. Dosegel sem jo tako, da sem se spu-
stil po klancu navzdol; ponosen sem bil na
svoje dejanje posebno še zato, ker sem
imel med »peklensko« vožnjo tudi roke v
žepih.

Kazen so mi je zdela trda in krivična, in
to tembolj, ker sem n. pr. izvedel, da so

delavca, ki je pretepel svojo ženo, kaznovali v primeri z menoj prav neznatno. Bil sem prepričan o krivici, toda še danes ne dvomim, da sem bil takrat vsakomur v spodtiko razen sebi. Mladeniči, ki divjajo po javnih cestah z veliko hitrostjo, zaslužijo temeljito kazen.

Malo po tem »velikem« dogodku so me poslali v Nemčijo, da bi se priučil jezika; pozneje z istim namenom za leto dni v Francijo. V Nemčiji sem — 17 let star — prvič zmagal na kolesarski dirki, kar me je potrdilo v zavesti, da sem res izboren dečko.

Oče je seveda menil drugače in kratko malo odločil, da se moram prijeti pametnega poklica in pričeti z delom. Namestili so me pri Lloydju, znani paroplovni družbi. Sprva je bilo treba delati brez plačila; ko sem dovršil 21 let, sem prejel prvo plačo in napredoval do zavarovalnega uradnika. Za to tvrdko sem delal tudi vedno pozneje: 1914 sem moral pa v vojske.

Moja usoda je bila seveda tesno zdru-

žena z motorji in avtomobili. Priznati moram, da sem imel ž njimi največ veselja na svetu, dasi sem na njih včasih le za las ušel smrti. Drznost so mi poplačale čudovito lepe zmage in najponosnejši naslov prvaka na svetu.

Prvo motorno kolo sem kupil za 15 funtov v 18. letu. Z njim sem doživel mnogo lepih, pa tudi hudih ur. Z veseljem se spominjam, da sem skušal po padcu, ki me je stal viliče na obeh kolesih, popraviti škodo kar z vrvmi. Prav nazadnje sem zavozil z motorjem v zid; vrglo me je daleč naprej na cesto, kjer so me nezavestnega pobrali ljudje. Najlepši dokaz, kako nepremišljeni so mladi ljudje! Po treh letih sem si priboril prvo zlato kolajno na dirki med Londonom in Edinburghom; tudi 1907 in 1908 sem dobil vsako leto po eno.

Moj prvi avtomobil je bil belgijske znamke in že rabljen; kupil sem ga iz prihrankov. Od tedaj nisem bil več brez avtomobila; danes imam v garaži vsaj šest do sedem dirkalnih voz.

Vsakah 18 let — enkrat dež

Parniki, ki še z ogljem kurijo, pristajajo v Paiti, saj je to edina postaja ob zapadni obali Srednje Amerike, kjer se dobi gorivo. Jako slabo in grozno drago ogelje, pa vendar ogelje. Tod ljudje mnogo kolnejo in se prebito malo zanimajo za višek ali rekord, ki ga imata dva bližnja kraja: da sta namreč najsušji mesti v Južni Ameriki in na svetu. Piura in Gatacabos se kličeta. Samo enkrat v 18 letih poprek kane nekoliko dežja na gole skale.

Četverokotne hiše okoli prašnih trgov. In pri nobeni strehe. Solnca se branijo s ponjavami, ki se ponoči odgrnejo, da sevajo zvezde v prostore. Pri vsem tem je verjetnost, da se bo pohištvo zmočilo, kakor 6500 : 1.

Ta vremenoslovski ocvirek pa ni vse, kar more nuditi okolica Paita. Saj je tudi središče obrta, ki izdeluje panamske klobuke, one gibke in šibke, ko jih in puh lahke stvore, za katere se plačujejo nedosežne cene in ki so letos zopet močno v modi. Sicer je res, da se iz teh krajev, ki imajo za sosedo — pustinjo Sechuro (sečura = suhota, v špan.), izvaža tudi pavola, sol, kože, kina, t. j. peruvansko lubje, toda v prvi vrsti je omeniti panamske slamnike, ki se tako malo izdelujejo v Panami kakor curacao na Curaçau* ali nankinške hlače v Nankingu.

* Curaçao, reci: kurasáu (portugalsko = zdravilišče) iz lat. curatione. Antiljski otok, ki je pripadal Špancem, Nizozemcem, Angležem in po pariškem miru spet Nizozemcem. Prebivalstvo govori papiamentu, mešanico iz holandsčine, španščine in angleščine... Po otoku se zove ostra žganina iz

Rodišče letinskih pokrival sta Piura in Gatacabos. Tod žive ostroglavi, bakreno rdeči Indijanci in v njihovih družinah se že stoletja deduje umetnost, kako se plete najlahnejše naglavje na zemlji.

Na majčkenih mezgih prihajajo k parniku, tovoreč visoke butare belih kriljakov. Polagoma in dostojno razkladajo zaklade. »Panamci« tudi v Paiti niso poceni. Ze deset dolarjev moraš odriniti, ako hočeš kolikaj lepega dobiti. Tako voljni in mehki in legotni pa so ti krščaki, da jih prepotnikl kupujejo po dvanajst vkup: zvečer ni že več nobene rete ali vehe niti najmanjšega klobučka naprodaj. V salonu se kopičijo panamci ob zidu, 234 so se priselili na krov. Zgolj eden modrijarh si ni nobenega omislil.

Tri dni bo ladja počivala v Panami. Ali naj v tem gnezdu plačujemo strašanske cene?

V Panami pa ni panamcev. Nosijo se slamniki, ki se dovažajo iz San Franciska, s širokimi, rdeče-belo-črno ali rdeče-modrorumeno progastimi trakovi, slamniki z debelimi in širokimi okrajci, ki se plačujejo po 2 dolarja 20 ter jih vidiš v Tokiu in Sanghaju, v New Yorku in Parizu.

Odlični meščan si posadi semtertja tudi črn klobuk od polsti, delavec pa čepico s senčnikom.

Panamski slamniki so v Panami neznanl.

A. Z.

lupin nekake pomaranče (citrus aurantium curassaviensis), ki raste ondod. Glej tudi »Curaçao«, Zis, knjiga VI., str. 26.

AKO ŠE NE VEŠ

Decibel

Vprašanja o hrupu menda še ne bo skoraj konec. Da bi se spešneje borili s to uimo sodobnega napredka, fiziologi, zdravniki, urbanisti itd. kakor za stavo produčujejo postane in razvoj, pogoje in značaj trušča. Opraviti se kajpak ne bo dal, pač pa kolikor toliko omiliti. V tej dobi za praktično higieno stopa na čelu Amerika, ki mora užiti največ ropota. Že nekaj let deluje v New Yorku odbor za dušenje šuma, Noise abatement commission, ki se je dokopal do zanimivih izsledkov.

V prvi vrsti je bilo najti »patološki ekvivalent«, boloslovni enaček hrušča, t. j. obseg in resnost nezgod v možganih, mozgu, živcih, krožitvi itd., povzročenih po zvočnih valovih. Za to pa se je bilo treba poučiti, kako se meri hrup, torej ustvariti »meter«, skupen imenovalec, po katerem bi presojali jakost raznega šundra in ramaša. To se je posrečilo po zelo tenkumnem načinu, ki ga spričo njegove specialnosti ne kaže tu razkladati. Za zvočne tresljaje pomeni ta metoda nekaj takega kot spektralna analiza pri svetlobnih tresljajih.

Merska enota je dobila ime decibel: najmanjša zaznavna sprememba v odtenku ropotanja. Sedaj je bilo samo še sešteti decibele za raznovrstno buko v mestu, za vsak posamezni primer, po mestnih delih, ob različnih urah podnevi in ponoči, na ulici in po stanovanjih itd.

Merilo moremo oceniti po stopnjah, ki segajo od 113 decibelov pri kovanju jekla preko 94 decibelov parniške piščali do 80 decibelov pri posameznih zvočnikih, 60 decibelov pri cerkvenih zvonovih pa do 10 decibelov šelesta, ki ga povzroča listje v vetriču.

Naziv decibel je očitvidno skovan iz deci in angleške besede bell = zvonček, kraguljec, škrgetec.

Kazenski muzeji

V Rimu urejajo nov kazenski muzej, nekaj takega kot Kriminalmuseum v Draždanh ali v Budimpešti. Občinstvo bo moglo tam videti dobrošno zbirko groznega ali zavratnega orožja kakor tudi osupljivih predmetov. N. pr. razpelo, ki si ga je napravil jetnik in pri katerem Rešenikova glava pomeni ročaj skritega bodala. Jetnikova tablica, pritrjena pri njegovi postelji, vsebuje v svoji šibki debelini rezilo z dvojno ostrino. Glava, napravljena iz slame in pokrita z jetniško čepico kakor tudi okrašena s pristnimi lasmi, je olajšala pobeg možu, ki je na videz spal na svoji slamnjači. Potem razna mučila, zlasti kletke, kamor so njega dni zaklepali duhovnike in redovnike in ki so jih potem obešali na stolp ali na pročelje javnega spomenika, dokler ni

nastopila smrt. Bilo je namreč prepovedano, prelivati kri cerkvenih ljudi. Pametna prepoved, ki jo je vredno poklicati v spomin, odkar je neki fašistični dnevnik pisal, da bodo škofje pomorjeni, če Duce tako ukaže.

Roža mogota

Kalifornijski rastlinar Luther Burbank je svoje dni osnoval nasad, iz katerega še danes vedno požene kaj novega, vedi nepoznanega. Tako raste sedaj tamkaj cvetlica, ki je vsem botanikom doslej uganka ter ostane nekaj časa, ker ne morejo v Burbankovi zapuščini najti nobenih opomb o njej. Rastlinica ima klinčast, nageljnast cvet brez duha, travnate liste in je v nekaj mesecih dospela malone dva metra visoko. Navzlic natančnim raziskavam se ameriškim strokovnjakom dosihdob še ni posrečilo, da bi določili skrivnostno cvetlico.

—

Varikatura

Dr. Eckener

Shawovo navdušenje za Rusijo

MILICA, POGRNI SE!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed (brez mesa): krompirjeva juha, stročji fižol z maslom in drobtinami, garniran s parjenimi paradižniki, zdrobov narastek z malinovim sokom. Večerja: paniran ohrovt in solata z jajci.

Torek, obed: surovi paradižniki z jabolki, telečji jezik v omaki, garniran z domačimi rezanci, palačinke z borovnicami. Večerja: krompirjeve omelete in solata.

Sreda, obed: na goveji juhi rezanci, govedina, garnirana z mangoldom (blitva), krompirjevim piréjem in jajčno omako, mešan kompot. Večerja: češpijevi cmoki iz krušnega testa.

Četrtek, obed: na kostni juhi fritatni rezanci z jetrami, goveja rulada z drobnim pečenim krompirjem, kumarično in pesno solato, kompot. Večerja: rezanci z gnjatzjo in solata.

Petek, obed: prežgana juha z jajčnimi kockami, melancani s poširanimi jajci, sadni kolač. Večerja: testene vrvice s maslom in parmezanom, garnirane s sardelnimi paradižniki, kompot.

Sobota, obed: telečji paprikaš, žemljevi cmoki, solata, breskvina bovla. Večerja: nadevano zelje v paradižnikovi omaki, garnirano z dušenim rižem.

Nedelja, obed: telečja ragu-juha, pečena piška, solata, šampanjski biškoti z vaniljino kremo in tolčeno smetano. Večerja: rižot s piščančevim drobovom in gobicami ali svežim grahamom.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

(količina računana za 4—5 oseb)

Paniran ohrovt. Manjše trde ohrovtove glavice imam eno uro v mrzli vodi. Nato jih prerežem po storžiču nizdol na štiri dele. Skuham jih v slanem kropu do mehkega in pobrem z lopatico na rešeto, da se dobro odtečejo. Potem jih povljam v raztepenem jajcu in drobtinah in jih na vroči masti ocvrem.

Surovi paradižniki z jabolki kot predjed. Štiri srednje debele zrele, a še trde paradižnike zrežem z ostrim nožem na tanke rezine, vložim jih v skledo in potresem s sladkorno sipo. Vrhu paradižnikov nastrgam eno kisló, zrelo jabolko z lupino vred in pokapljam s citroninim sokom in sladkorjem. Nato zopet paradižnike in zopet jabolko. Za štiri do pet oseb zadostujejo štirje paradižniki in dve jabolki. Servira se kot predjed po novem

sistemu prehrane, ki propagira surovo zelenjavo in sadje (Birchner-Benner).

Sadne rezine ali angleški kolač. Na desko dam 21 dkg moke, zmešam med njo 7 dkg sladkorja, nekoliko soli, 14 dkg presnega masla in dva rumenjaka. Iz tega naredim krhko testo in ga pustim na hladu počivati pol ure. Potem ga razdelim na tri tretjine, dve tretjini razvaljam v okroglo krpo, za 3 cm širšo kakor je dno tornega modla. Položim jo v nenamazan model, tako ga zapognem na kraju za 3 cm testa navzgor po obroču. Na testo pa naložim olupljene, na košče zrezane breskve, ali hruške ali oboje zmešano, nato pest rozin in precej sladkorja ter dve žlici debelo zrezanih pinjol ali mandljev. Zdaj razvaljam še ostalo testo in ga zrežem na pol cm široke trakove, jih položim križem preko torte v obliki mreže, pomažem z jajcem in spečem. Pečeno potresem na gosto s sladkorno moko in zrežem na lepe rezine.

Breskvina bovla. Kakega pol kilograma finih, zrelih breskev olupim in zrežem na tanke rezine in zložim v globjo kristalno skledo in potresem s 15 dkg sladkorja. Pokrijem in pustim tako nekaj ur, da se sladkor raztopi in se breskve prepójijo z njim. Potem pa zmešam eno osminko dobrega belega in osminko rdečega vina skupaj in ga vlijem čez breskve. Postavim na led do serviranja. Ako se mi ne zdi dovolj sladko, dodam še nekoliko sladkorja, katerega pa raztopim v majhni količini vode, prevrem in ohladim, nato pa dolijem v skledo.

Malinov prirastek ali puding. 20 dkg sladkorne sipe dam v kozico in dodam toliko vode, da se sladkor navlaži, nato pa ga kuham toliko časa, da se zgosti. K temu dodam 20 dkg pretlačenih malin, kuham toliko časa, da se zgosti, nato ohladim. V skledi vmešam, da naraste, 3 dkg presnega masla z enim jajcem in tremi rumenjaki in ohlajenimi malinami. K temu primešam 10 dkg zmletih olupljenih mandljev, 3 dkg z dobro smetano napojenih drobtin in sneg od dveh beljakov. Zmes vložim v dobro namazan in s sladkorno sipo potresen model in skuham v sopari. Serviram ga s toplim razredčenim malinovim odcedkom.

Paradižniki s sardelami. Pripravim jih s petršiljem, čebulo in česnom, kakor parjene paradižnike, dodam pa na vsakega še nekoliko drobno zrezane slane sardele, nato oblijem z oljem in parim dobre pol ure. U—a.

zraka se meri s plinskimi urami. Predihani zrak se lovi v mehove, iz katerih se spušča potlej v aparate, ki analizirajo, koliko je v plinu kisika, ogljikove kisline in dušika. Na podlagi teh meritev se da točno zračunati množina porabljenega kisika in izsopene ogljikove kisline. Učinek telesa pri kratkotrajnem delu je znan že dalje časa, ker so ga že pred leti prav točno izmerili. Manjkali so doslej podatki za dolgotrajne sportne discipline, n. pr. za tek na dolge proge in podobno. Profesor na nemški visoki šoli za gimnastiko dr. Koch je razvil za te vrste sporta posebno metodo, pri kateri so vsi potrebni aparati pritrjeni na kolesu, ki ves čas spremlja tekača, ne da bi mu bil količak v napoto.

Glede delovanja organov se je posrečila zanimiva ugotovitev, da dihalno trenirani sportniki mnogo bolj poredkoma, kakor nevajeni tekači. Ta pojav se da razlagati tako, da se kri — kakor že rečeno — obogati s hemoglobinom, tako da lahko sprejme več kisika. Hkrati pa dopuščajo večja pljuča tudi vdihavanje večje množine zraka ob enakem številu vdihljajev, tako da treniranemu sportniku ni treba tako pogosto seči po dihalni rezervi kakor netreniranemu človeku pri enaki potrebi zraka.

V zvezi z zmernejšim in rednejšim dihanjem se dostikrat opaža tudi zmanjšanje pulza, kar pomeni hkrati zmanjšanje dela srca. Dočim znaša pulz pri normalnih ljudeh 70 do 80 udarcev na minuto, pa bije srce pri vajenem sportniku dostikrat le 60-krat na minuto.

Zmernejše dihanje in počasnejši pulz imata isti vzrok: Vsebinska pljuč in srca se poveča, tako da lahko premagata večje množine zraka, odnosno krvi hkrati. Vrh tega pa organizem te prepotrebne snovi tudi bolje izkorišča.

Iz vsega tega vidimo, da trening ne pomeni nikake povečane moči, marveč prej štedno moči. Zaradi tega bi ga lahko primerjali z racionalizacijo, pojmom, ki je v nerazdružljivi zvezi z modernimi industrijskimi obrati, ki stremi za tem, da s smotreno ureditvijo in preudarno izrabo razpoložljive energije dosežemo kar naj-večji učinek.

Davnina v sodobnosti

Govoreč o turških reformah, je zapisal pariški dnevnik nedavno: »Kdor ve, da je 9/10 turškega prebivalstva popolnoma nepismeni, da kmetje v Anatoliji, ki tvorijo večino stanovništva, ne bodo nikdar umeli, kaj se pravi splošna volina pravica, si po vsej pravici misli, da gre Fethy bey malo prehitro. Nato so turški dnevnikarji celo podarjali, da ima Turčija še troglodite ali jamarje, povsem preproste ljudi, ki živijo kakor pred vesoljnim potopom. »Po Erzerumu«, piše očividec v Akšam, »mesta po malem ginejo izpred oči, celo hiš iz kravjaka zmanjka. Proti Bajazidu dežela pov-

sem izpremeni lice. Okoličani bivajo ko krti pod zemljo. Svoje potrebščine dobivajo z zamenjavo. Legajo in vstajajo v temi, ker nimajo sveč in petroleja. Ne morete pojmiti, kako siromašno je življenje po teh vasen. Vas! Pa saj je ni videti. Le dim se suklja iz prstenih kupov. Ustaviš se pred takšno gomilo. Starci prileze pod milo nebo; neznanški smrad puhti iz jame. Starček razlaga:

— Konj nam je včera poginil, mrhe še nisimo vrgli ven.

In v tej krtini životari vsa starčeva družina, žena, deca, vnučad, snaba, zet, živina poleg konjske mrhovine! Dva vola prežvekuje v kotu, ovčarski pes dremlje, optraje si gobec na mrhovino. Vse naokoli se potika kuretinac.

Turški novinar nadaljuje svojo poizvedovalno pot čez rob in glob, a da ne sreča žive duše ne živalske pare: grozen mir. Čez dolgo naleti zopet na kako selo, kjer je življenje kar se da gadno. Z denarjem si tod ne pomoreš. Daj malo kamenega olja, pa dobiš deset kokoši v zameno. Ponujaj pet liber — 110 do 132 dinarjev — pa si ne moreš preskrbeti niti enega jajca. Časnikar zadene na pastirja. Od njega marsikaj izve, med drugim to, da mnogoženstvo še zmeraj velja v teh bednih in bornih pokrajinah. Kaj pa vest o zatoru poligamije? na Turškem, ki so jo povsod razbobnali?

»Ta kozar«, zaključuje poročevalec, »je živ primer za vse črednike in vaščane po skrajnem vzhodu. Kakor misli on, tako mislijo tudi drugi. Nimajo ne za nase ne za vase, še govoriti ne znajo, nobenega pojma nimajo o življenju. Gladni so in gol, toda vsak ima vsaj štiri žene.«

In tem jamnikom in vsemu ženstvu njihovih haremov naj se podeli po Fethijevem načrtu splošna volina pravica!

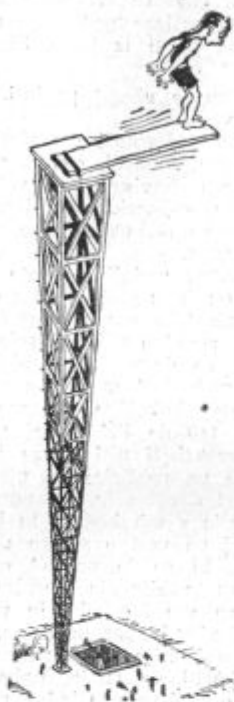
Kako dolgo se utegnejo prastare šege obdržati celo v najbolj prosvetljenih državah, nam utegne postati jasno iz besed, ki jih je nedavno zapisal francoski pesnik Tristan Derème.

»V Béarnu, kjer se naša hišica cvre na solncu liki pura, srečam pogosto dva mlada moža. Dvajset pet let imata... Na njunem domu, ki ga štiti velik kostanj in ki nam je sosed, je njun oče ob njunem rojstvu še opravljal obred, nazvan eoubado. Čim je dete prišlo na svet, je oče legel. Jokal je in stokal. Prinesli so mu čiste juhe. In ker je še zmerom glasno ternal in tožil, so prihitali sosode, ga tolažili, mu čestitali, medtem ko je bila mati tiho in kakor pozabljena.

Kaj je bil smisel te ceremonije? Stvar mi ni čisto razvidna. Mogoče je bil za očeta to način, da je seljakom predstavil svojega otroka in rekel: moj je!»

Dandanašnji je izumrla v južnozahodni Franciji šega obrodništva ali otročnosti (couvée). Pač pa je ta ali oni čital, da jo še goje prvotni rodovi v Ameriki.

HUMOR V SLIKAH

Pred prvim skokom v vodo

»Ali se bo ta kopalna obleka v vodi zožila?«

»Nikakor ne, gospodična!«

»No, potem pa mi dajte drugo, tako, ki se bo zožila!«

»Zdi se mi, da sem odkril medvedovo sled...«

Prijatelj knjig išče svojo kuharsko knjigo

